

Macar Başvekili Gyula Gömbös'ün Atatürk'e Gönderdiği Mektup ve Kitaplar Çerçevesinde Türk-Macar Kültürel Münasebetleri

Turkish-Hungarian Cultural Relations Within the Framework of the Correspondence and Books sent Between the Hungarian Prime Minister Gyula Gömbös and Atatürk

Seyithan ALTAŞ*

*Öğr. Gör., Recep Tayyip Erdoğan
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rize, Türkiye

ORCID: S.A. 0000-0003-4418-0069

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Seyithan Altaş,
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Rize, Türkiye

E-posta/E-mail: seyithan.altas@erdogan.edu.tr

Başvuru/Submitted: 16.05.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
04.07.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
29.08.2022

Kabul/Accepted: 29.08.2022

Atıf/Citation: Altaş, Seyithan. "Macar Başvekili Gyula Gömbös'ün Atatürk'e Gönderdiği Mektup ve Kitaplar Çerçevesinde Türk-Macar Kültürel Münasebetleri" *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları-Recent Period Turkish Studies* 42 (2022): 169-202.
<https://doi.org/10.26650/YTA2022-1117482>

ÖZ

Çok eski tarihlere dayanan Türk-Macar kültürel ilişkileri hakkında detaylı araştırmalar 19. yüzyıldan itibaren daha da artmıştır. 1870'lerde başlayan Türkoloji çalışmaları Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti ve Macaristan ilişkileri ekseninde en yoğun dönemini yaşamıştır. Kurulan siyasi ilişkiler, önceden var olan kültürel ilişkilerin daha da gelişmesine yol açmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasını ve sonrasında Lozan Barışı'nın imzalanmasını Macar aydınları ve devlet adamları büyük bir başarı olarak görmüşlerdir. 1930 yılında Macaristan başvekili olan Gyula Gömbös, çağdaş bir devlet adamı olarak Atatürk'ün başarılarına hayranlık duyuyordu. Bizzat Atatürk ile görüşerek dostluğunu pekiştiren Gömbös, Atatürk'ün tarih ve dil alanındaki çalışmalarını bildiği için ona, bir kısım kitaplar ve bir mektup göndermiştir. Bu çalışma Gömbös'ün gönderdiği mektup ve kitaplar ışığında Türk-Macar kültürel ilişkilerinin hangi boyutlarda geliştiğini açıklamaya katkı sunmayı amaçlamaktadır. **Anahtar Kelimeler:** Türk-Macar İlişkileri, Atatürk, Gyula Nemeth, Gyula Gömbös, Hungaroloji

ABSTRACT

Detailed research on Turkish-Hungarian cultural relations dating back to ancient times have increased greatly since the 19th century. Turcic studies started in the 1870s and experienced their most intense period in parallel with the relations between the Republic of Türkiye and Hungary as countries that were founded after World War I. The political relations that were established led to the further development of pre-existing cultural relations. Hungarian intellectuals and statesmen saw the victory of the Turkish War of Independence and the signing of the Treaty of Lausanne afterwards as great successes. Gyula Gömbös became the Hungarian prime minister in 1930 and admired Atatürk's achievements as a contemporary statesman. Gömbös strengthened his friendship with Atatürk by

meeting in person and sent him some books and letters because he knew of Atatürk's works in the fields of history and language. This study aims to contribute to explaining the dimensions of Turkish-Hungarian cultural relations in light of the letters and books Gömbös sent to Atatürk.

Keywords: Turkish-Hungarian relations, Atatürk, Gyula Nemeth, Gyula Gömbös, Hungarian studies

Extended Abstract

Turkish-Hungarian sociocultural and economic relations started in the geographies where they'd lived since the 4th century and became a subject that was emphasized and researched in the following centuries. These relations left deep traces on the two nations, with the Hungarians in particular having been greatly affected by them. These days, many Hungarian intellectuals have the opinion that they are Turks or relatives of Turks. Turkic studies began occurring in the 1870s, first among Hungarians and then among Turkish intellectuals.

Having been defeated in World War I, Hungary had to abandon most of its territory and population outside its newly formed borders. This situation led to the strengthening of Turanism movements, and while Türkiye pursued a foreign policy based on a balance of peace, Hungary turned toward revisionist policies, especially during the prime ministry of Count Bethlen and Gyula Gömbös.

Turkish-Hungarian relations have been built on mutual interests since the 1920s within the framework of these international peace policies. Relations have been maintained at a distance, but willingly so because both countries also had to observe their relations with other various states. Having a good relationship with Türkiye was very important for Hungary, as it saw Türkiye as an ally. Moreover, due to the National Struggle and the Treaty of Lausanne, Atatürk had become a popular personality among the Hungarians.

Making Türkiye an important political power was recognized both internally and externally based on the existence of the Republic of Türkiye and Atatürk's foreign policy; Atatürk wanted to protect Türkiye's territorial integrity and ensure that it could stand on its own. Because of this, other states had great respect for Türkiye and Atatürk. Hungarian intellectuals also reserved a special place for Türkiye because Hungarians wanted to get over the trauma from the Treaty of Trianon, and they appreciated Atatürk in this regard.

Hungarians saw the Turkish War of Independence as a movement of resistance and independence. These ideas from the Hungarian intellectuals encouraged the Hungarian

Turanists to support the Turkish national struggle, and efforts were made to attempt to persuade Western countries that the Turkish War of Independence was justified. For this purpose, Hungarian intellectuals established various associations, especially the Turanian society. Sending of students between the two countries was mutually ensured, and education and accommodation facilities were created such as the dormitories and mosques that were needed for these works. The Turan Library was opened and contained books on the Turanian countries in Hungary.

Atatürk was known for being scientifically interested in Turkish history as well as the histories of Turanian peoples. He recognized and examined the works of Hungarian intellectuals on Turkic studies. Atatürk also established sincere relations by inviting Hungarian scientists to Türkiye starting in the 1930s so as to develop cultural relations. Hungarian statesmen and intellectuals came to Türkiye frequently to develop diplomatic and cultural relations.

Gyula Gömbös was the prime minister who came to power in Hungary and admired Mussolini for his revisionist policies. He also admired Atatürk as an important role model regarding the awakening of oppressed nations. In one statement Gömbös gave, he said that his mind was Turkish and that Hungarians had come from the same race as the Turks. In fact, Prime Minister Gömbös visited Ankara in 1933 and shared these thoughts with Atatürk. As a contemporary of Atatürk whom Gömbös viewed as an idol, Gömbös sent Atatürk books on Hungarian history because he knew quite well of Atatürk's interest in Turkish and Hungarian history.

One letter Prime Minister Gömbös wrote to Atatürk emphasized the importance of the history and language studies between the two countries and included a list of the books he'd sent to Atatürk. Atatürk sent a reply letter to Gömbös thanking him for the books and letter, stating that he shared the same feelings and that he was also working in this field.

Accepting the books Prime Minister Gömbös sent as part of Atatürk's studies on history is necessary in this context. These sent books should not be viewed as just a hobby but also as a casual gift from the head of the Hungarian Government. The rulers of the two states during the presidency of Atatürk are seen to have revealed their friendship based on the law of brotherhood within the framework of Turkish-Hungarian cultural relations in addition to the sincere relationship that existed between them in this framework, with an example of this being the letter and books that Hungarian Prime Minister Gyula Gömbös sent to Atatürk.

Giriş

Tarihte, Türk-Macar kültürel ilişkilerini belirleyen önemli dönemsel olaylar vardır. Bu olayların yönlendirilmesinde tarihsel koşullar kadar kişilerin de önemi inkâr edilemez. Bu çalışmamızda, Türk-Macar kültürel ilişkilerini çeşitli boyutlarıyla değerlendirerek bu sürece erken dönem cumhuriyet tarihinde yön veren iki önemli şahsiyeti ve aralarındaki samimiyete dayalı ilişkinin boyutunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu dönemde, bu ilişkinin en belirgin öznesinin, özellikle yazılmış bir mektubun ve gönderilmiş kitapların teşkil ettiğini belirtmeliyiz. Bu mektubun belgesiyle ilk defa yayınlanıyor olması ve mektupta ifade edilen duyguların Türk-Macar tarihsel ilişkilerinin ne kadar canlı bir dostluğa ve yakınlığa sahip olduğunun belgeyle ortaya koyulması bakımından da literatüre katkı sunacağını umuyoruz.

I. Dünya Savaşı sonunda galip devletler, mağlup devletlerle ağır antlaşmalar imzalandılar. 4 Haziran 1920'de imza edilen 14 bölüm ve 364 maddeden oluşan Trianon Antlaşması'nın 27 ile 35. maddeleri yeni Macaristan'ın sınırlarını belirlemiş, toprakları 282 bin km'den 92 bin km'ye düşürülmüş Macaristan, topraklarının 2/3'nü kaybetmişti. Macar aydınlarının ifadesiyle kendilerini çarınha gerilmiş gibi hissetmişlerdi.¹ Buna ilaveten antlaşmanın 4. maddesine göre de Macar nüfusunun beşte üçü sınırlarının dışında kalmıştı.² Mütareke antlaşmasını en son imzalayan Macaristan'da Mihály Károlyi'nin cumhuriyetçi hükûmetine karşı komünistler bir isyan çıkarmışlar ve Bela Kun idaresinde bir hükûmet kurmuşlardı. Bela Kun, Macaristan'ı bir Sovyet Cumhuriyeti olarak ilan etti. Ancak Macar asilzadelerin öncülüğünde Kont Bethlen ve Amiral Horthy hazırladıkları bir ordu ile Budapeşte'ye girerek komünist yönetimi tasfiye ettiler. Romanya ve Çekoslovakya da Macaristan'daki komünist hükûmetin devrilmesine yardım ettiler.³

Trianon Antlaşması ile Macar topraklarının büyük bir kısmını Romanya'ya, Çekoslovakya'ya ve Yugoslavya'ya bırakmak zorunda kalması Macarlara çok ağır gelmişti. Bu yüzden iki dünya savaşı arasında Macaristan'daki yöneticiler revizyonist politikalar izlediler. 1920 yılında Amiral Horthy, naib unvanını aldı ve Kont Bethlen de başbakan oldu. Krallık rejimini ilan ettiler. Macaristan'da Horthy-Bethlen rejimi bir diktatörlük idi. 1932'de General Gyula Gömbös, başbakan oldu. Gömbös bundan

1 Bkz. Muzaffer Şen, *Yurt Tutuştan Trianon'a Macaristan*, Konya, Çizgi Kitabevi, 2016, s. 428 vd.; Tibor Mayor, "Macaristan ve Trianon Muahedesi", *Türk Kültürü*, S.93, 1970, s. 621.

2 Ahmet Özgiray, "Türkiye Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII, 1997, s. 80; Muzaffer Şen, *Yurt Tutuştan...*, s. 435.

3 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara, TİB Yay., 1993, s. 148, 179.

sonraki ilişkilerini Faşist İtalya ile birlikte sürdürmeyi düşünmüş; ancak Almanya'nın güçlenmesi sonucu daha çok Almanya'ya yönelmişti.

Macarlar, revizyonist politikalara yönelirken yalnızlık ve dışlanmışlığın öfkesi ile Turan fikirlerine de sarılmışlardı. 19. asrın sonlarından itibaren Macar siyaset literatüründe güçlü bir kavram olarak yer edinen Turan kavramı önce dilsel ortaklıktan coğrafyaya, oradan da iktisadi bir yayılcılığa ve zaman zaman da ırk esasına kadar ele alınıp değerlendirildi.

1920'lerden sonra mevcut siyasi gelişmeler ve koşullar Macar Turancılarını yol ayırmalarına getirdi. Öncelikle revizyonist ülkelerle ilişkilerini güçlendirdiler. Belirttiğimiz gibi İtalyan faşizminden etkilendikleri için Mussolini ve Hitler ile ilişkilerini güçlendirdiler⁴. Diğer taraftan Bulgaristan ile birlikte Türkiye'yi de yanlarına almak istediler. Çünkü Batılı emperyalistler Türkiye'yi de Sevr projesi ile parçalamak istemişlerdi. Türklerin verdiği mücadele ile buna engel olunmuş, bu durum Macar yöneticileri nezdinde iş birliği anlamında umut uyandırmıştı. Ne var ki Macar Turancıları, Türkiye'de gerçekleştirilen devrimlerin faşizmle eşanlamlı olduğunu düşünüyorlardı. Macar Turancılarına göre faşizmin tüm koşulları olan simgeler tamamıyla Türkiye'de vardı ve uygulanmaktaydı⁵.

a. Macar Turancılarının Millî Mücadele'ye Bakışları

Öncelikle belirtmek gerekir ki Macar Turancılarının düşünceleri, örgütlenmeleri ve faaliyetleri bakımından Macaristan Devleti'nin ve halkının resmî görüşünü temsil etmektedir. Macar Türkologların ve Hungaroloji alanında yapılan çalışmaların açtığı yolda Turancılık, tarihî olayların da gelişimine paralel Macaristan'da popüler bir kurtuluş reçetesi olarak ortaya çıkmıştır. Geçmişte veya bugün bazılarınca Turancılık, gerçekleşmesi mümkün görünürken kimilerince de bir ütopya olarak değerlendirilmektedir.

Türk tarihi ile ilgili çalışmaların daha önceki yıllardan itibaren başladığı bilinmekle birlikte Türklerin İslam öncesi tarihleri ve ilk çağlarıyla ilgili tarihsel çalışmalar Cumhuriyet ile birlikte başlamıştır. Atatürk kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni bir kültür devrimi olarak tanımlarken bu devrimin temellerini de öncelikle Türk Tarih Kurumu ve

4 Haricive Vekâleti Gömbös'ün Roma ziyareti ile ilgili Başvekâlet'e yazdığı bir raporda Gömbös'ün bu konuda verdiği beyanatu ile bu ziyaretin herhangi bir devlete karşı olmadığını, iktisadi koşulların eşitlik ilkesine göre çözümlenmek amacını taşıdığını, beynelmilel sorunların Mussolini ile karşılıklı müzakere edildiğini ve aralarında herhangi bir ihtilaf olmadığı vurgulanmıştı. *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 030.10.0.0/232.567.7-1-2-3, Dosya No.23472/940, Tarih: 5.12.1932.

5 Péter Móricz, "Faşizmus as turanizmus Törökországban (Türkiye'de Faşizm ve Turancılık)", *Turan*, XIII. Évfolyam, I-IV. Szam, 1930, s. 2-22; Tarık Demirkan, *Macar Turancıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000, s. 59-61.

Türk Dil Kurumu gibi iki önemli kurumsal yapı üzerine inşa etmiştir. Türkiye'de Türk Tarih Kurumu'nun kurulması ile başlayan tarih araştırmalarının; daha önce Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarıyla ortak bir zeminde buluşması, Türklerle Macarların ortak kökenden geldiğine dair kanaatleri güçlendirmişti.

Macar aydınları arasında Atatürk'ün adı Türklerle Macarların ortak bir kökten geldiklerine inanan ve bu konuda özel bir ilgiyle araştırmalar yapan biri olarak anılmaktaydı.⁶ Atatürk de bu konuda gerçekten aynı şekilde düşündüğünü açıklarken şöyle diyordu⁷:

“Eğer bu iki halk tarih boyunca bir kere yan yana gelip akrabalıklarının farkına varsaydı, Doğu Avrupa tarihi çok farklı olurdu. Yüzyıllarca dini nedenlerle başlayan ve her iki tarafa da zarar veren savaşların yerini dostluk almalıydı”

Macarlarla Türkler arasında tarihi, kültürel bağlar Türkiye Cumhuriyeti döneminde iyi ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırmıştır. Atatürk'ün önderliğinde verilen Millî Mücadele'den zaferle çıkmış, imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile Atatürk, Macarların nezdinde oldukça prestij kazanmıştı. Türk Kurtuluş Savaşının kazanılması ve Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması, Macar Turancılarını oldukça memnun etmişti. Macar aydınlarının yazdıkları kitaplarda ve özellikle *Turan* dergisindeki makalelerinde bu durum açıkça görülebilmektedir. 1913 yılında Anadolu'da bir seyahate çıkan ve yaklaşık 2.300 km yol kat eden Macar Turan Cemiyeti üyesi Bela Horvath, eserinde Türklerin zaferini şu şekilde değerlendirmişti⁸:

“...Dünya savaşının son derece şansız bir şekilde sonuçlanmasının ardından Anadolu'da olup bitenler ve Türkiye'nin hayranlıkla izlenen bağımsızlık savaşı, onları bütün dünyada haklı olarak ilgi odağı haline getirmişti.”

Horvath bir başka yazısında ise Macarların içine düşmüş oldukları bu kötü duruma karşın Türklerin verdiği bağımsızlık savaşını, mazlum ulusların direniş ve varoluş mücadelesine örnek olarak göstermişti⁹:

“...Türklerin olağanüstü bir hamle ile dünya tarih sahnesine muhteşem geri dönüşü, bizim acılar içinde kıvranan mazlum ulusumuzun kararlı gökyüzünde parlayan bir umut yıldızı gibidir.”

6 Péter Móricz, “Faşizmus as...”, s. 387.

7 Péter Móricz, “Faşizmus as...”, s. 375.

8 Bela Horvath, *Anadolu 1913*, çev. Tarık Demirhan, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s. 3.

9 Bela Horvath, *Anadolu 1913...*, s. 1.

Diğer taraftan yazdığı bir makalesinde Tibor Mayor¹⁰ şöyle diyordu:

“...*Kemal Atatürk, ismini, Trianon Antlaşmasının kararttığı Macaristan'ın ufkuna ateşten harflerle yazmıştır*”.

Rasonyi László ise Millî Mücadele'nin Macar basınındaki yankılarını değerlendirirken, Mustafa Kemal Atatürk'ün zaferlerini, nefeslerini tutarak izlediklerini belirtmiş ve nüfusu 1/3'e düşen Macar ulusunun istikbali için de Türklerin bu büyük başarısını bir umut ışığı olarak gördüklerini söylemişti¹¹.

Macar Türkolojisinin seçkin siması Gyula Németh'in, Macar Kralı I. István'a benzettiği Atatürk'ün siyasi, toplumsal, kültürel, ekonomik alanda gerçekleştirdiklerinden ve Türkiye'deki gelişmelerden bahseden “Az újjászületett Törökország¹²” isimli makalesinde Atatürk ilgili düşüncelerini yorumlamıştı¹³:

“*Büyük Gazi Paşanın ulusunun büyüklüğüne ve geleceğine olan sarsılmaz inancı milletini mezarın kıyısından çekip çıkarmıştı*”.

Yazı devrimi ile ilgili yaptığı değerlendirme de ilginçtir¹⁴:

“... *hayal edelim şayet bir Macar Mustafa Kemal Paşa bizim Latin yazımız yerine Arap yazısının kullanımını getirmek istese o zaman ne olur? Hayal bile edemeyiz...*”

Bu değerlendirmelere ilave olarak Macar Turancıları da yazı devrimi ile ilgili *Turan* dergisinde değişik değerlendirmeler yapmışlardır¹⁵.

Macar aydınlarının bu düşünceleri, onları Türk Millî Mücadelesi'ni desteklemeye teşvik etmişti. Onlar bakımından bu konuda yapılabilecek en önemli bir katkı Millî Mücadele'nin haklılığını Batılı ülkelerin kamuoyuna duyurmak olmuştur. Bu konudaki çalışmalar için ayrıca 1921'de Turan Haber Ajansı (Turan Hírügynökség), kurulmuş¹⁶, daha sonra ortak cepheyi genişletmek amacıyla Turan Federasyonu (Turáni Szövetség)

10 Tibor Mayor, “Macaristan ve...”, s. 624.

11 László Rasonyi, “Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları”, *Belleken*, C.XLV/1, S.177, Ocak 1981, s. 80; Melek Çolak “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, Bahar 2010, s. 371-402.

12 Gyula Németh, “Az Ujjászületett Törökország”, *Törökök És Magyarok II*, ed. E. Schütz, E. Apor, Budapest, 1990, s. 178-183.

13 Melek Çolak, “Gyula Németh'in Atatürk'e Yazdığı Mektup”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.287, Kasım 2010, s. 57.

14 Melek Çolak, “Gyula Nemeth'in...”, s. 57.

15 Péter Móricz, “Az újtörök történetírás mozgalom (Türk Tarih Yazım Hareketi)”, *Turan*, XV. Évfolyam, I-IV. Szam, 1932, s. 1-6; Andor Medriczky, “Kemal Atatürk a hadvezér, az államférfi és az ember (Devlet Adamı, Asker ve İnsan Olarak Kemal Atatürk)”, *Turan*, VII-X. Évfolyam, XX-XXI. Szam, s. 121-138.

16 Tarık Demirkan, *Macar Turancıları...*, s. 49-50.

oluşturulmuştu. Türkiye ile Bulgaristan'dan ve diğer ülkelerden Macaristan'a 1920'li yıllardan itibaren karşılıklı talebeler getirilmişti. Macar devleti, Budapeşte'ye gelen bu öğrenciler için gerekli olan konaklama, ibadet ve kitap ihtiyaçları için Turan kütüphanesini açmışlardı¹⁷. Turan Derneği'nin önemli faaliyetlerinden biri de Türkiye'ye karşı adeta bir iftira kampanyasına dönüşen Ermeni sorunu ve göçlerle Ermeni iddialarını çürütmek olmuştur. Özellikle bu konuda 1923'te Budapeşte'de İmam Abdüllatif, yayımladığı bir broşüründe Avrupa ülkelerinde Türkiye'ye karşı bu önyargılara ve düşmanca tutuma yönelik çalışmalar yapmış, iddiaların asılsız olduğunu savunmuştu¹⁸.

Atatürk döneminde yapılan devrimlere Macarlar sosyo-kültürel ve ekonomik bakımdan da ilgi duymuşlardır¹⁹. Macar Turancılarına göre Türkler çağın en önemli hukuk devrimini gerçekleştirmişlerdi. Her bir Türk'e bir soyadı verilmesini sağlayan Mustafa Kemal, "Atatürk" soyadını almıştı²⁰. Eğitimde laik bir eğitim ilkesi ortaya koyulmuş ve kadın haklarında önemli haklar elde edilmişti. Okuma yazma bilmeyen halka okuma-yazma için Latin esaslı bir alfabe getirmişti. Atatürk'ün favori ana konusu Türk-Macar ortak kökene dayalı bir tarih anlayışını getirdiğini belirten Péter Móricz, tıpkı Macarlarla ilgili olmak üzere yanlış bilgilere dayalı Batılı bir tarih anlayışından uzak bir tarih ortaya koyduğunu ve Türkler gibi kendilerinin de modern bir tarih yazmaya başladıklarını ve bu çalışmalarını desteklediklerini belirtmektedir²¹.

b. Macar Başbakanı Gyula Gömbös'ün Mektubu ve Gönderdiği Kitaplar

Macar Türkologların çalışmaları Atatürk tarafından yakından takip edilirken Atatürk özellikle Türk dili ile ilgili çalışmalar konusunda Gy. Nemeth²²'in çalışmalarından çok etkilenmişti. 24 Ağustos 1936'da toplanan III. Türk Dil Kurultayında görüşmelerin asıl konusunu Güneş-Dil Teorisi oluşturmuştu. Gyula Németh bu kurultaya katılmış ve Atatürk ile bizzat tanışmıştı. Nitekim dil devriminin gerçekleşmesinde onun fikirlerinin oldukça önemli bir yeri vardı²³. Atatürk'ün 1917 yılında Şam'da Gyula Németh'in kitabından ilham alarak Millî Mücadele'den sonra yapılacak en önemli işinin Türk yazı

17 Tarık Demirkan, *Macar Turancıları...*, s. 33-34.

18 Melek Çolak, "Macar Turan Derneği, İmam Abdüllatif Efendi ve Ermeni Meselesine Dair Macarca Bir Broşür", *Ermeni Araştırmaları*, S.64, 2019, s. 43-59.

19 Melek Çolak, "Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)", *Türk Yurdu*, C.31, S.21, 2010, s. 99.

20 Melek Çolak, "Macar Turancıları...", s. 99.

21 Péter Móricz, "Az újtörök történetirási...", s.1-6.

22 Gyula Nemeth ile ilgili geniş bilgi için bkz. Hasan Eren, "Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar, Ankara, 1998, s. 232-241.

23 Agop Dilaçar, "Prof. J. Nemeth's Role in the Turkish Alphabet and language Reform", *Hungaro-Turcica. Studies In Honour Of Julius Nemeth*, ed. Gy. Kaldy-Nagy, Budapest, Lorand Eötvös University, 1976, s. 351-356.

sistemini değiştirmek olacağını not defterine not almıştı. Güngörmüş²⁴ makalesinde Macar kültürünü ve Macar dilinin gelişimini iyi bilen Mustafa Kemal'in, bu dilin Türkçeye benzetilebilir olduğunu düşündüğünü, "*Németh'in kitabını okuduğunda Türk dilinin ulusal dile uygun olmayan sözcüklerden temizlenmesi gerektiğinin birden farkına varmıştı*" diye değerlendirmektedir.

Atatürk'ün, Németh'in *Türkische Grammatik*²⁵ kitabı ile Macar kültürünü ve dilini tanıdığını ve bunları araştırma imkânı bulduğunu söyleyebiliyoruz. Atatürk'ün 1917 yılında Agop Martayan (Dilaçar) ile karşılaşması sırasında Gyula Németh'in Türkçe gramerinde yapılmış olan "Fasih Türkçe", "Orta Türkçe" ve "Kaba Türkçe" sınıflamasına karşı dili tek biçimli kılma düşüncesi onun bu alandaki görüşlerinin eski olduğunu göstermektedir²⁶.

Bu kültürel alanda başlayan gelişmeleri siyasal alanda ilişkiler takip etmiş, 1920'li ve 1930'lu yıllarda Türkiye hem Macar Turan Derneği hem de onun faaliyetlerini destekleyen Macar devlet adamları tarafından ilgiyle takip edilmişti. Macar Turancılarına göre Macaristan, Batılı ülkeler tarafından dayatılan antlaşmalarla sıkıştırılmış bir ülke olarak değerlendirilmişti²⁷. Bu durumu değiştirmek gerekliydi. Bunun için de müttefiklere ihtiyaç vardı. Bu anlamda Türkiye de revizyonist blokta yer almalıydı. Macar Turancılarının bu yaklaşımına karşın Atatürk tarafsız ve yansız bir dış politika izlediği²⁸ için Turancı görüşlere de mesafeli yaklaşmıştı. Bu durum Macar Turancıları arasında Türk-Macar ilişkilerini baltalayan, uymayan bir düşünce olarak yorumlanıyordu. Oysa Macaristan elçiliğinin hazırladığı bir raporda, bu konudaki ilişkilerin tarihî dostlukların inkârı anlamına gelmediğinin Macar basınında da yer aldığı ifade edilmekteydi²⁹. Atatürk, Turancılık fikirlerinin hükümet politikalarını etkilemesini istememişti. Ancak yöneticilerin Turancılık siyasetini tümüyle reddetmedikleri gibi uluslararası alanda düşmanlarına karşı daima bir siyaset aracı olarak kullandıkları görülmüştü³⁰.

24 Naciye Güngörmüş, "Magyar Ttudósok Szerepe a Török Nyelvújítási Mozgalomban (Türk Dili Yenileme Hareketinde Macar Alimlerin Rolü)", *Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus*, Szeged, 12-16 Augusztus 1991, s. 1295-1301.

25 Naciye Güngörmüş, "Magyar Ttudósok Szerepe a Török Nyelvújítási Mozgalomban, (Türk Dili Yenileme Hareketinde Macar Alimlerin Rolü)", *Jászkunság*, 38. Évfolyam, 3. Szam, Június 1992, s. 16-18.

26 Melek Çolak, "Macarların Gözü ile Atatürk ve Türk Dil Devrimi", *15th International Conference on Turkish Linguistics (ICTL)*, Studia Uralo-Altaica (49), Szeged-Macaristan, 20-22 August 2010, 2012, s. 203.

27 Emre Saral, "Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Macaristan İlişkilerinde Turan Cemiyeti'nin Rolü Üzerine", *Turan ve Turancılık -Edebiyat, Sosyoloji ve Jeopolitik'te Kavram, Kuram, Anlam, Konum*, ed. Yeliz Okay, İstanbul, Doğu Kültürhanesi, 2019, s. 163.

28 Mehmet Gönlübol, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", *Atatürk Yolu*, Ankara, 1987, s. 233-268.

29 Balkan Paketi ile ilgili Macar basınında çıkan yazılar. *BCA*, 30.10.0.0/227.526.19.1-2, Dosya No. 403/157.

30 Emre Saral, "Erken Cumhuriyet...", s. 163.

Atatürk'ün, Türk tarihiyle ve Turani halkların tarihleriyle ilgili bilimsel anlamda ilgilendiği bilinmektedir. 1930'lu yıllar bilimsel çalışmaların ve bu bağlamda iki devlet arasındaki ilişkilerin yoğun olduğu bir dönemdir. Atatürk, 1 Kasım 1930 günü TBMM'nin açış konuşmasında Türklerle Macar halkı arasındaki samimi ilişkilere değinirken³¹ “... *Macaristan ile aramızda eski ve tecrübeli dostluk, muhterem başvekilin resmi ziyaretleriyle bariz bir ehemmiyet ve kıymet aldı. Memleketlerimiz arasındaki iyi ve samimi münasebetlerin inkişaf etmesi memul ve matlubumuzdur.*” demişti. Aynı dönemin Macar devlet adamlarının ifadelerine bakıldığında Türkiye'nin yaklaşımının da sıcak ve dostluk niyeti içinde olduğu açıkça görülebilir. Macaristan Krallığı Naibi olan Amiral Horthy³² “... *Türk milletinin soyunun ve gücünü ve geleneksel yurtseverliğini kanıtlayan olağanüstü çabalarını büyük sempati ve hayranlıkla izlediklerini*” belirtmiş, Dışişleri Bakanı Andre Puky de Atatürk'ün devrimlerini överek bu gelişmeleri büyük bir takdir duygusuyla izlediklerini söylemişti³³. Budapeşte Elçisi Behiç Erkin, 1933 yılı elçilik raporunda, Macaristan Başvekili Kont Bethlen ile Dışişleri Nazırı Layos Walko'nun Ankara'yı ziyaretleriyle ilgili “*Türkleri samimi ve geleneksel dostları olarak gördüklerini*” vurgulamıştı³⁴.

Bu ziyaretlere karşılık olarak 1931 yılı ekim ayı içinde, Türkiye Cumhuriyeti adına Başbakan İsmet (İnönü) Paşa ile Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü (Aras) Bey, Macaristan'a gitmişlerdi. Daha sonra Macaristan Başbakanı Layos Walko ikinci kez, Dışişleri Bakanı Kont Bethlen ise ilk kez Ankara'ya gelmişlerdi³⁵. Layos Walko bu ikinci ziyaret sırasında Atatürk'ün söylemleri karşısında oldukça etkilenmiş, onun Macar ırkının Türklerle akraba olduklarına kıvançla vurgu yaptığını belirtmişti³⁶. Bu ziyaretler hakkında da Budapeşte elçisi olan Behiç Erkin, Macar Dışişleri Bakanı Andre Puky ile görüşmüştü. Behiç Erkin, Kont Bethlen ve Layos Walko'nun Ankara'yı ziyaretlerinde; övgü dolu ifadelerini bilahare raporunda değerlendirmişti³⁷.

1932 yılında Gyula Gömbös³⁸, büyük toprak sahiplerinin ve askerî çevrelerin desteğiyle başbakan olmuştu. Gömbös, Macaristan'ın I. Dünya Savaşı sonunda

31 *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I (1919-1938)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006, s. 382; Ahmet Özgiray, “Türkiye-Macaristan...”, s. 76.

32 Bilal Şimşir, *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, C.III, Ankara, TTK Basımevi, 2001, s. 283.

33 *BCA*, 30.10.0.0/ 323.564.20, Dosya No.421/20, Tarih: 19.10.1932.

34 *BCA*, 30.10.0.0/232.566.6, Dosya No.421/48 (Budapeşte Elçiliği 1933 yılı Senelik Raporu).

35 “M. Valko bugün Ankara'dan şehrimize gelecek”, *Milliyet*, 27.3.1930, s. 1; “M. Valko Cenapları Bugün şehrimize avdet ediyor”, *Aksam*, 27.3.1930, s. 1.

36 Emre Saral, “Erken Cumhuriyet...”, s. 169.

37 *BCA*, 30.10.0/232.564.20, Dosya No.421/20; *BCA*.30.10.0.0/232.564.11, Dosya No.421/11, Tarih: 2.11.1930.

38 Gömbös'ün kısa biyografisi için bkz. Melek Çolak, “Atatürk ve Macar Başkanı Gyula Gömbös”, *Erdem*, 55, 2009, Dipnot 2.

cezalandırılması karşısında revizyonist politikalara sarılmış³⁹, ülkede faşist eğilimler güçlenmeye başlanmıştı. İçeride ekonomiyi güçlendirmeye çalışırken dışarıda da revizyonist bir dış politika izlemeye başlamıştı. Gömbös bu hedefleri gerçekleştirebilmek için güçlü müttefik arayışlarına yöneldi. Bu amaçla hazırlıklarını yapan Almanya ve İtalya'ya yöneldi. İkinci Dünya Savaşı'nda "Roma-Berlin Mihveri" tanımını ilk kullanan Gy. Gömbös, Macaristan'ın dış siyasetinde Alman-İtalyan ittifakının yanında yer almıştı⁴⁰.

Haziran 1933'te Hitler'i ziyaret eden Gömbös, görüşmelerinin sonunda Macar zirai ihracatının kapılarını Alman pazarlarına açtı. Diğer taraftan Berlin-Roma hâkimiyet alanlarından farklı olarak doğuya yönelik politikalar da izledi. Türkiye bu konuda geçmiş itibarıyla da çok yakın bir ülkeydi. Lozan Antlaşması'ndan sonra iki ülke arasında iyi ilişkiler kurulmuş ve devam ediyordu. Amiral Horthy gibi Gömbös de Atatürk'e başarılarından dolayı büyük hayranlık duyuyordu. Yapılan bazı değerlendirmeler, Gömbös'ün batıda Mussolini'yi, doğuda ise Atatürk örnek aldığı şeklindeydi⁴¹. Budapeşte elçisi Erkin, 14 Ekim 1932'de Hariciye Vekaleti Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtipliği'ne yazdığı yazıda, yeni işbaşına gelen Macar Başvekili General Gömbös'ü ziyaret ettiğini ve Gömbös'ün, Atatürk ve Türk-Macar münasebetleriyle ilgili dikkate değer görüşlerini içeren raporu kendilerine sunduğunu belirtmektedir⁴².

Türkiye'nin Budapeşte elçisi Behiç Erkin, Mösyö Gömbös'ün kendisine "*Türkiye ile dostluğun kıymetli olduğunu ve Kont István Bethlen'in politikasını aynen izleyeceğini*" belirtmiş, bu takdirini ve Türklerle tarihsel birlikteliklerini şöyle açıklamıştı⁴³:

"...Benim kafam Türk'tür. Türklere karşı üç noktada pek güçlü bağlar ile merbutum. 1. Bir irtak, Aşyalı olmaklığımız 2. Harbi Umumi'de Türklenden gördüğüm yüksek askerlik yeteneği 3. Büyük reisinizin dehası ile yapılan büyük inkılaptır."

Görüşlerini açıklamaya devam eden Gömbös, dış politikada "*...kuvvetli Rusya'ya karşı aradaki devletlerin zayıf olduğunu, Türkiye'nin hem Rusya'nın hem de kendilerinin dostu olduğunu, Sovyetlerle siyasi ilişkilerinin olmadığından Türkiye'nin*

39 Melek Çolak, "Macaristan'da Revizyonizm ve Balkan Paketi Çerçevesinde Türkiye-Macaristan İlişkileri (1923-1938)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.8, s. 4; Selman Yaşar, "Türkiye-Macaristan İlişkileri (1923-1938)", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y.5, S.53, Eylül 2017, s. 15.

40 Melek Çolak, "Macaristan'da revizyonizm...", s. 4; Selman Yaşar, "Türkiye-Macaristan...", s. 15.

41 Selman Yaşar, "Türkiye-Macaristan...", s. 36.

42 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.012.649-2-3, Dosya No.20770/172/1, A.IV-16-6, D.65, F.126-2, Tarih: 22 Teşrinievvel 1932.

43 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 0101.26.49-2-3, Dosya No.20770/172/1, A.IV-16-6, D.65, F.126-2, Tarih: 22 Teşrinievvel 1932; *BCA*, 30.10.0.0/232.564.21, Dosya No.421/21, Tarih: 14 Teşrinievvel 1932.

arabuluculuğundan yararlanmayı umut ettiğini” belirterek “*aradaki mesafenin uzaklığı itibariyle Bulgaristan ile iyi münasebetler dilediğini, Atatürk'ün ayrıca dil ve tarih gibi büyük teşebbüslerini takip ettiğini*” de görüşlerine ilave etmişti⁴⁴. Macaristan Kral Naibinin ve kendisinin asker olmalarından dolayı iyi anlaşabileceklerini söyleyen Gömbös, kendisini ilk ziyaret eden kişinin Türk elçisi olduğunu ve müteşekkirdiğini özellikle belirtir⁴⁵. Budapeşte Elçisi Behiç Erkin'in 18 Mayıs 1935 tarihli raporunda da Macaristan Başbakanı Gömbös ile yaptığı görüşme açık bir şekilde açıklamıştı⁴⁶.

Gömbös, savunduğu bu politik görüşlerini gerçekleştirmek için öncelikle Türk-Bulgar ilişkilerinin çıkarına olmak üzere 17 Ekim 1933'te Dışişleri Bakanı Kálmán Kánya ile beraber Türkiye ve Bulgaristan seyahatine çıktı⁴⁷. Yola çıkmadan önce verdiği beyanatta⁴⁸ “...Ankara ve Sofya'ya sevgi yüklü gidiyorum. Akrabalara gidiyoruz. Hepimizi ilgilendiren konularda Türk ve Bulgar arkadaşlarla görüşeceğiz. Tekirdağ'da gidip Erdel Prensi Rákoczi'yi anacağız. Onun sözleri, “Allah ile vatan ve hürriyet için.” diyerek ziyaretin resmî amaçlı olduğunu söylese de aynı zamanda “*akrabalara*” gidiyoruz derken de dostluk ve kardeşlik duygularını açık bir şekilde ortaya koymaktaydı.

1933 yılında gerçekleştirilen bu geziye yer veren *Turán* dergisi, Gömbös ve Kánya'nın bu seyahatlerini “*sayı olarak az, fakat tarihi önemde bir bilimsel gezi*” olarak nitelendirmişti⁴⁹.

Macar Heyeti, Budapeşte'den yola çıkarak Belgrad ve Sofya üzerinden 19 Ekim'de İstanbul'a gelmiş, aynı günün akşamı trenle Haydarpaşa'dan hareketle ertesi gün Ankara'ya ulaşmıştı⁵⁰.

44 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 0101.26.49-3, Dosya No.20770/172/1, A.IV-16-6, D.65, F.126-2, Tarih: 14 Teşrinievvel 1932.

45 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 0101.26.49-4, Dosya No.20770/172/1, A.IV-16-6, D.65, F.126-4, Tarih: 14 Teşrinievvel 1932.

46 *BCA*, 30.10.0.0/232.566.16.7-8, Dosya No.421/58 (Budapeşte Elçisi Behiç Erkin'in 18 Mayıs 1935 tarihinde Macaristan Başbakanı Gömbös ile yaptığı görüşmeye ait yazısı).

47 *BCA*, 30.10.0.0/200.366.21-2-3, Dosya No.434/761 (Hariciye Vekilliği'nden Başvekâlet'e yazılan yazı); “Macar Başkanvekilinin Ankara'ya Seyahati”, *Cumhuriyet*, 13 Eylül 1933, s. 1; 7 Eylül 1933, s. 1; “Macar Başvekili Ayın 20'sinde Ankara'da”, *Milliyet*, 8 Teşrinievvel 1933, s. 1; “Macar Başvekili yarın geliyor”, *Cumhuriyet*, 18 Teşrinievvel 1933, s. 1.

48 Melek Çolak, “Atatürk ve Macar Başkan...”, s. 38; “Macar Başvekili yarın geliyor”, *Milliyet*, 18 Teşrinievvel 1933, s. 5.

49 Selman Yaşar, “Türkiye-Macaristan...”, s. 38; Bán Aladár, “Gömbös Gyula keleti útja és a rodostói ünnepség (Gyula Gömbös'ün Doğu Yolculuğu ve Rodosto'daki Tören)”, *Turan*, XVI. Évfolyam, I-IV. Szam, 1933, s. 27-31.

50 “Macar Nazırlar dün geldiler Ankara'ya gittiler”, *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1933, s. 1; “Kardeş Macar Milletinin Başvekili Dün Sabah Geldi”, *Cumhuriyet*, 20 Teşrinievvel 1933, s. 1, 6; “Macar Nazırlar bu sabah şehrimizdeler”, *Milliyet*, 19 Teşrinievvel 1933, s.1, 5; “Macar Başvekili ve Hariciye Nazırı şehrimizde”, *Son Posta*, 19 Birinciteşrin 1933, s. 1.

Gömbös, Ankara'ya geldiğinde Atatürk Orman Çiftliği'ne uğrayarak burada çalışan Macar ailelerle de görüşmüştü. Bu görüşmede oldukça renkli ve içten duygulu anlar yaşandığı ifade edilmişti⁵¹. Daha sonra Atatürk tarafından karşılanmış olan Başbakan Gömbös kendilerini kabul eden Atatürk hakkında şu dikkate değer açıklamayı yapmıştı:

"...Yeni Türkiye'yi kuranla görüşmek benim için çok büyük bir şerefti. Ankara'da en önemli siyasetçilerin bile bizi akraba olarak düşündüğünden emin oldum."

Çolak makalesinde, Macaristan Başvekili Gy. Gömbös'ün, Mustafa Kemal Paşa'yı çok merak ettiğini ve onunla karşı karşıya gelince heyecanlandığını açıklamaktadır⁵². Gömbös'ün görüşmelerinden sonra yaptığı değerlendirmesinde de ona karşı olan takdirlerini dile getirirken şöyle dediğini aktarmaktadır⁵³:

"Kemal Paşa ekselsanlarını gören ve işiten, komutanlık ve liderliğin niçin onun elinde olduğunu anlıyor."

Gömbös'ün Ankara ziyareti sadece bir siyasi iş birliği veya ticaret münasebeti değil, iki milletin tarihsel yakınlığı, aynı ırk ya da akrabalık esasına dayalı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim Türk ve Macar basınında çıkan yazılar bunun açık göstergesidir. O günlerin gazeteleri, başlıklarında; "Dost ve Kardeş Macar milletinin kıymetli Başvekili Gömbös", "Kardeş Macaristan'ın Muhterem Başvekili", "Kardeş Macar Milletinin Başvekili", gibi samimi ifadeler kullanmıştı. Yunus Nadi, "Kardeş Macar Milletinin Başvekili Bugün geliyor"⁵⁴, Ahmet Şükrü, "Gömbös'ün ziyareti"⁵⁵, Hüseyin Namık, "Macar ve Türk Kardeşliği"⁵⁶ Falih Rıfkı Atay, "Macar Milletine Selam"⁵⁷ gibi başlıklarıyla bu sıcak ve içten duyguları yansıtmışlardı.

Akşam yemekte karşılıklı iyi dilekleri belirten konuşmalardan sonra Gazi, oradaki gazetecilere şu önemli sözleri söyledi⁵⁸:

"...Tüm Türk halkının dostluk ve saygısını Macar basınının temsilcilerine iletiyorum. Bu topraklar bugün Türk ülkesi olarak anıldığı için Kral Geza zamanında ülkenize Türkiye deniyordu. Bunun kanıtı, Bizans imparatorunun Kral Geza'ya sunduğu Macar kutsal tacının üst

51 Melek Çolak, "Bir Macar Çocuğun Anılarında Atatürk", *M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, s. 96.

52 Melek Çolak, "Bir Macar Çocuğun...", s. 42.

53 Melek Çolak, "Bir Macar Çocuğun...", s. 42.

54 Yunus Nadi, "Kardeş Macar Milletinin Başvekili Bugün geliyor", *Cumhuriyet*, 19 Teşrinievvel 1933, s. 1.

55 Ahmet Şükrü, "Gömbös'ün ziyareti", *Milliyet*, 20 Teşrinievvel 1933, s. 1.

56 Hüseyin Namık Orkun, "Macar ve Türk Kardeşliği", *Hakimiyeti Milliye*, 22 Birinci teşrin 1933, s. 4.

57 Falih Rıfkı, "Macar Milletine Selam", *Hakimiyeti Milliye*, 22 Birinci teşrin 1933, s. 1.

58 Bán Aladár, "Gömbös Gyula keleti...", s. 28.

kısımında şu yazının okunabilmesidir: “Türkiye'nin baş kralı Geza'ya”. Sizleri burada ağırlamaktan bir kez daha mutluluk duydum”

Heyet ertesi gün (Rodosto) Tekirdağ'a gitti⁵⁹. Lajos Kossuth'un kaldığı ev ziyaret edildi. Konuşmalar ve ziyaretlerden sonra heyet İstanbul'a döndü⁶⁰. Oradan da oldukça gösterişli bir trenle Budapeşte'ye seyahat edildi. Budapeşte Elçisi Behiç Erkin, 1933 senesi Macaristan ahvaline dair raporunda Macar başvekilin ve hariciye vekilinin Ankara'ya yaptıkları ziyarette gösterilen samimi kabulden dolayı Macar hükümeti ve milletinin çok memnun kaldıklarını, cumhuriyet kutlamalarıyla ilgili Macar basınında çok olumlu yazıların çıktığını yazmaktadır⁶¹.

Macar Başbakanı Gömbös'ün Budapeşte'ye dönüşünden sonra bir kısım Macar gazeteci, iş adamı ve milletvekillerinden oluşan bir heyet, Macaristan'a dönmeyerek Cumhuriyet Bayramı'nın 10. yıl kutlamalarına katılmak için Ankara'ya geldiler. Atatürk bu heyeti kabul etti⁶². Verilen resepsiyonda Mustafa Kemal misafir heyetle samimi el sıkışmalarından sonra Macar heyetinde bulunan Gyula Pekar⁶³, Türk-Macar kardeşliğinden bahsederek kısa bir konuşma yapmış ve konuşmasında şunları söylemiştir⁶⁴:

“...Yeni Türkiye bu büyük milli eserin onuncu yıl dönümü münasebetiyle bugünkü küçük Macaristan'ın kalpten gelen samimi tebriklerini kabul buyurmanızı zati devletlerinden rica ederim.”

Türkçe olarak karşılık veren Mustafa Kemal, Saffet Bey'in çevirisini keserek kendisi, düşüncelerini şöyle açıklamıştır⁶⁵:

“Ben ne dedimse aynen tercüme etti. Ben kardeş Macar milleti derdim. Çünkü Macarlar Türklerin hakiki kardeşidir. Macarlar büyük bir millettir. Bir milletin büyüklüğü coğrafya

59 “M. Gömbös Bu Sabah Geliyor, Akşam Üstü Tekirdağına Gidecek”, *Cumhuriyet*, 23 Teşrinievvel 1933, s. 1-5; “Macar Başvekili Bu Sabah şehrimize Dönüyor”, *Milliyet*, 23 Teşrinievvel 1933, s. 6; “Macar Misafirlerimiz Tekirdağına Gittiler”, *Son Posta*, 24 Birinci teşrin 1933, s. 1-8; “Macar Misafirlerimiz Tekirdağına Gittiler”, *Son Posta*, 24 Birinci teşrin 1933, s. 8.

60 “Macar misafirler döndüler”, *Son Posta*, 25 Birinci teşrin 1933, s. 3.

61 *BCA*, 30.10.0.0/232.566.6, Dosya No.421/45 (Budapeşte Elçisi Behiç Erkin'in Macaristan'ın 1933 Yılı Durumuna Ait Raporu).

62 “Gazi Hazretleri dün Macar heyetini kabul buyurdular”, *Milliyet*, 31 Teşrinievvel 1933, s. 1.

63 Gyula Pekar, Macar siyaset adamı ve yazarı (Debrecen 1867-Budapeşte 1937). 1919'da karşı devrimci bir teşkilâtın başı olarak sıvrıldı. Bela Kun iktidardan düşünce, milliyetçi hıristiyan partinin kurucuları arasında yer aldı. Adalet ve din bakanlığına getirildi ve uzun yıllar dışişleri komisyonuna başkanlık yaptı. Milletlerarası konferanslarda Macaristan'ı temsil etti. Edebî değeri olmayan tarihî romanlar yazdı. Macar Turan Derneği'nin başkanı ve önemli ileri gelenlerindendir. 1937 yılında vefat etti.

64 Yücel Namal, *Türk-Macar İlişkileri (1850-1900)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 125; Bán Aladár, “Gyula Gömbös...”, s. 31; “Atilla Günü”, *Milliyet*, 3 Kanuni Sani 1934, s. 1-2.

65 Melek Çolak, “Atatürk ve Macar Başkanı...”, s. 43.

mesahasıyla değil, yüreğinin asaleti, mefkûresinin yüksekliği ile ölçülür. Kardeş Macar milletinin samimi tebriklerinden dolayı tekrar teşekkür ederim. Söylediğiniz gibi, Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü dolayısıyla çok meşgulüm, fakat benim Macar millet için daima vaktim olduğuna ve olacağına emin olabilirsiniz. Macar milletinin istikbalde muhakkak daha ziyade yükseleceğine kanaati kâmilemdir”.

Gyula Pékar’ın Attilâ’nın bin beş yüzüncü yıldönümünü⁶⁶ hatırlatması üzerine Gazi Mustafa Kemal Paşa şöyle cevap vermişti:

“Büyük ceddimiz Atillâ’nın yıl dönümünü beraber kutlamak teklifinizi kabul eder ve buyurduğunuz gibi bu münasebetle toplanacak kültür kongresinin ırk birliği hakkındaki yüksek fikir hareketlerine memnuniyetle iştirak ederim. Irkımızın bütün dünya mefkûresine rehber olduğunu işaret etmesini bilhassa kongreden beklerim. Kendisine nazaran pek küçük olan Napolyon, Büyük İskender ve Sezar’ın yanında büyük Attilâ’nın mevkîinin kongre tarafından tespit edilmesi hakkındaki fikrinize tamamıyla iştirak ederim. Bunların her üçü de Attilâ’nın yanında ancak maiyet olabilirler. Bu hususta Maarif Vekili ile görüşerek, tekliflerimi ve tarih tespiti hakkındaki cevaplarımı bildireceğim. Allaha ısmarladık”

Macar heyet 29 Ekim günü bayram kutlamalarını heyecanla izlediler⁶⁷. Daha sonra Ankara Palas’ta verilen ve Mustafa Kemal Paşa’nın da hazır bulunduğu resepsiyona katıldılar. Gyula Pekár, bayram kutlamalarını hayranlıkla izlediklerini belirterek şöyle hitap etti⁶⁸:

“...biz kardeş Macar ulusu, bu münasebetle kalbimizin bütün sıcaklığıyla ve sevgisiyle, sadece Türk ulusunun bilge basiretini değil, aynı zamanda ülkenin başındaki on yıllık faaliyetinin, Türk ulusunun tarihinde muazzam dönüşüm ve onun yeniden doğuşu anlamına gelen Ekselanslarını da sevinçle selamlıyoruz.”

Mustafa Kemal Paşa da buna Türkçe olarak cevap verdi. Reşit Saffet tarafından konuşma Fransızcaya tercüme edildi⁶⁹:

“Heyetinizin Macar Parlamentosu ve toplumu adına Türkiye Cumhuriyeti’nin 10. yıldönümü nedeniyle bana gönderdiği bu içten ve dostane selamından çok sevinç duyuyorum. Soylu Macar ulusu ile heyet aracılığıyla özel ilişkilere adım atabildiğime memnunum. Konuşmacınızın söylediği gibi bir ulusun büyüklüğü siyasi ve coğrafi alanına değil, ama ideallerinin önemine ve ruhi soyluluğuna bağlı. Macar ulusu önünde, selamlarımı dile getirmelerini rica ederim. Ve Macar ulusuna, Macar Senatosuna ve Parlamentosuna iletinler ki Türk ulusu kardeş, büyük

66 “Atilla Günü”, *Milliyet*, 3 Kanuni Sani 1934, s. 1-2.

67 HİREK, “A Török Köztársaság kikiáltásának 10. Évfordulója (Türkiye Cumhuriyeti’nin İlanının 10. Yıldönümü)”, *Turan*, XVI. Évfolyam, I-IV. Szam, 1933, s. 57.

68 Melek Çolak, “Atatürk ve Macar Başkanı...”, s. 43; “Atilla Günü”, *Milliyet*, 3 Kanuni Sani 1934, s.1-2.

69 Melek Çolak, “Atatürk ve Macar Başkanı...”, s. 43; “Atilla Günü”, *Milliyet*, 3 Kanuni Sani 1934, s.1-2.

Macar milletini selamlıyor. İnsanlık açısından Macar kültürünün ne kadar büyük değeri bulunduğunu biliyorum ve yeni Türkiye'nin 10 yıllık anma töreninde Macar kardeşlerimin yer aldığına çok memnunum. Birbirimizden uzakta olduğumuz zamanlar vardı. Ama bunun en temel sebebi iki ulusu birbirinden ayıran din ayrımıydı. Bununla beraber şimdi yalnızca uluslarımızın kültürünün yükselişiyle ve ülkelerimizin modernizasyonu ile uğraştığımızdan şanslı durumdayız. Öyleyse bu uğraş sırasında iki ulus arasında yakın ilişkiler kurabiliriz. Bu uğraşın içinde, tartışmasız ve sarsılmaz inançla Macar ulusunun geleceğine güveniyorum.”

Bu ifadelerden anlaşılmalıdır ki Atatürk, Macar tarihi ile ilgili oldukça bilgi sahibidir ve iki ulus arasında tarihsel ilişkilerin kardeşlik boyutunda olduğunu düşünmektedir. Buna karşın Atatürk, bu duygusal düşüncelerini ileride devletlerarası ilişkilere yansıtmayacaktır. Çünkü Atatürk, gerçekçi bir devlet adamıydı ve ülkenin çıkarlarını zarara uğratacak girişimlerden hep kaçınmıştı. Türkiye'nin takip etmesi gereken siyasetin “açık ve uygulanabilir”, aynı zamanda “ulusal ve milli” olması gerektiğini de ifade etmiştir. Dış politika esaslarımıza “ulusal ve milli” bir karakter veren Atatürk'ün, bununla birlikte bütün Pan-İslamist ve Pan-Türkist kaygıları⁷⁰ bir kenara bırakarak gerek cumhuriyetin ilânından önce gerekse sonraki dönemlerde dışarıdaki Türklerle yakından ilgilenmiştir.

İlişkilerin geliştirilmesi amacıyla 1934 yılında bir kısım Türk milletvekili Macaristan'ı ziyaret etmişti. Bu milletvekili grubunu kabul eden Macaristan Başvekili Gy. Gömbös onlara çok samimiyet göstermişti. Bilahare kendisinin Ankara ziyaretinden duyduğu ilgiden bahsetmiş, “*kan ve kardeşlik bağları ile bağlı bulunan iki ulusun kültürel ve ekonomik alanlarda da yapacakları çok şeyler*” olacağına vurgu yapmıştı⁷¹.

Başbakan Gömbös'ün uluslararası ilişkilerde revizyonist politikalar izlemesi bir yana, Türklere karşı ilgisi ve kendisini Türk gibi hissettiğini belirtmesi, kültürel ilişkilerin daha da gelişmesini sağlamıştı. Türkiye'nin dış politikasında önemli sorunlar karşısında da Türkiye'yi desteklemişti. Ölümünden kısa zaman önce kendisiyle görüşen Behiç Erkin, Boğazlar rejiminin değiştirilmesi hakkındaki Türkiye'nin teşebbüsüne dair 30 Nisan 1936 tarihli Gömbös'ün lehteki beyanlarına karşı, Başvekil İsmet İnönü'nün teşekkürlerini bildirmişti. Diğer taraftan Erkin, Mösyö Gömbös'ün Ankara'ya ziyaretinde Atatürk'ün kendisine “Türk” demesinden ötürü daima iftihar duyduğunu tekrarladığını ve ayrılırken Türkçe olarak kendisini “*kardeş*” diyerek kucakladığını da dile

70 Bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul, 1981, s. 194-196.

71 BCA, 30.10.0.0/232.567.2, Dosya No.421/64, Tarih: 5.6.1934.

getirmişti⁷². 6 Ekim 1936'da yaşamını yitiren⁷³ Gömbös'ün devletlerarası ilişkilerin ge-
reği Türkiye'ye ilgisi olduğu kadar Türk-Macar kültürel ilişkileri bakımından da
Atatürk'e büyük saygı duyduğu bilinmektedir.

Atatürk ile aynı yıllarda yaşamış olan Gömbös, dönemin siyasetinin bir sonucu olsa
gerek İtalya diktatörü Mussolini'yi ve kazandığı zafer ve Lozan Barışı nedeniyle de
Atatürk'ü çok takdir ediyor, adeta onu örnek almaya çalışıyordu.⁷⁴ Gömbös, Atatürk'ün
Türk tarihi ile Macar tarihine olan ilgisini çok yakından bildiği için ona Macar tarihi ile
ilgili kitaplar göndermişti. Hakeza bu konuda başka Macar aydınları da zaman zaman de-
ğerli kitaplar göndermişlerdi⁷⁵. Kocaeli Mebusu Reşit Saffet, Macaristan'dan getirdiği bir-
çok konuyu ihtiva eden, resimli on ciltlik bir tarih kitabını meclis kütüphanesinde yer al-
ması için bizzat Atatürk'e mektup yazmıştı⁷⁶. Bu kitaplar Türk Tarih Kurumu'na
gönderilmiş, Kurum da bunları teslim almıştı⁷⁷(Ek-3). Macaristan'da Türkoloji alanında
yapılan araştırmalar ışığında uzun zaman Macarların Hun kökenli oldukları yönünde bi-
lim dünyasında bir görüş savunulmaya başlanmıştı. Tarih öncesi araştırmalar konusunda
ve Türk tarihi yazımı sırasında yapılan çalışmalara duyulan ilgi, Macarlarda oldukça fazla
merak uyandırıyordu. Bunlarla ilgili yapılan çalışmalar, hazırlanan Macar Büyükelçiliği
raporlarında ve *Turan* dergisinde çıkan yazılarda geniş bir biçimde yer almıştı.⁷⁸

Karşılıklı iyi niyet ve ortak çalışmalar kapsamında Afet İnan, 1936 senesinde Türk
tarihi ve dili alanlarında yoğun çalışmaların yapıldığı Budapeşte'ye bir araştırma gezisi
düzenlemişti⁷⁹. Budapeşte temasları sırasında kendisine Türkoloji alanında dönemin en

72 *BCA*, 30.10.0.0/233.568.18-1-2, Dosya No.421/159, Tarih: 18 Mayıs 1936 (Hariciye Vekaleti 2. Daire Umum
Müdürlüğü'nün Başvekâlet'e yazdığı yazı).

73 *BCA*, 030.10.0.0/233.568.20-4, Tarih: 9 Haziran 1936 (Budapeşte elçisinin 9 Haziran 1936 tarihli ve 14786/203 sayılı
Dışişleri'ne yazısı); "Haziran 1936'da Budapeşte elçiliğinin gönderdiği raporda, Gömbös'ün hastalığı ve hükümetin
durumu ile ilgili bilgi verilmiş ve altı haftalık bir istirahatten sonra işbaşına döneceği söylenmesine karşın henüz işine
başlamadığını, bu konuda hükümet çevrelerinde üç türlü ihtimalden bahsedilmektedir." *BCA*, 030.10.0.0/233.568.20-2,
Tarih: 4 Eylül 1936 (Hariciye Bakanlığı'nın Başvekâlet'e yazdığı rapor). Ancak 3 Eylül 1936 tarihli ikinci raporlarında
Gömbös'ün hastalığını atlatamadığı ve yerine kimlerin geçeceği ile ilgili yorumlar yapıldığından bahsedilmektedir.

74 Melek Çolak, "Atatürk, Macarlar...", s. 385.

75 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.008.220, A.IV-6, D.54, F.55, 14.10.1931

76 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.011.32.28-1-3, A.IV-17-d, D.71, F.11-2, Tarih: 12 Ağustos 1934 (Kocaeli Mebusu Reşit
Saffet'in 12 Ağustos 1934 tarihli mektubu).

77 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.011.32.28-1-3, A.IV-17-d, D.71, F.11-2, Tarih: 15 Ağustos 1934 (Riyaseti Cumhuriyet
Umumi Kâtipliği'nin TTT Cemiyeti'ne 15.8.1934 tarihli 4/857 sayılı yazısı); *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.011.32.28-
1-3, A.IV-17-d, D.71, F.11, Tarih: 16 Ağustos 1934 (TTK Cemiyeti'nin Riyaseti Cumhuriyet Umumi Kâtipliğine 16.8.1934
tarihli ve 813 sayılı yazısı).

78 Bu konuda Macar Turancılarından Péter Móríciz'in şu makalelerine bakılabilir: Péter Móríciz, "Az újtörök..." s. 1-6;
Péter Móríciz, "A Mai Törökország (Yeni Türkiye)", *Turan*, XII. Évfolyam, I-IV. Szam, 1929, s. 16-21; Çolak, "Atatürk,
Macarlar...", s. 387.

79 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.103.204-314, A.10-17-d, D. 71, F.5-316, Tarih: 26 Mart 1936.

tanınmış simalarından biri olan Gyula Németh eşlik etmişti. Afet İnan'ın dönüşünden sonra TTK Başkanı bilahare yazdığı mektubunda Nemeth'e, “*Aynı ırkın iki asil kolu olan Macar ve Türk milletlerinin ilmi ve daimî temaslarla birbirlerini daha iyi tanımaları kurumumuzun büyük arzularından biridir.*”⁸⁰ demişti.

Türk tarihi ile ilgili çalışmalara ilgisizlik ve bu konuyla ilgili sınırlı araştırmalar yüzünden Atatürk'ün; yabancı Türkologları, özellikle Macar diltçilerin, tarihçilerin ve şarkiyat araştırmacılarının çalışmalarını yakından takip ettiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında Atatürk'ün, Türkolojinin babası olan Ármín Vámbergy'den ve onun yolundan giden Macar bilim ve fikir adamları olan Zoltán Gombocz'a, birçok araştırmacı yetiştirmiş olan Gyula Németh'e kadar birçok Türkologun eserlerini incelediği görülecektir.

Gyula Németh, 14 Eylül 1934 tarihinde Atatürk'e bir mektup⁸¹ yazmış ve bir kısım kitaplar göndermişti. Gönderdiği bu kitaplara bakıldığında Atatürk'ün Türk-Macar ortak tarih ve dil çalışmalarına gösterdiği ilgi açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.⁸² Németh, bu mektubunda; “*...O'nun kudretli idaresi altında dünyayı hayrette bırakan terakkiler yapmış, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı hissettiği ihtiramatı faikanın delili olarak Türk ve Macar milletlerinin münasebetlerinden, onların tarihi temaslarından*” bahseden bazı eserleri gönderdiğinden söz etmekte, kitapların içerikleri ve önemleri hakkında açıklamalar yapmaktadır. Nemeth'in mektubunda gönderildiğini söylediği kitaplar şunlardı⁸³:

“Valentin Hóman'ın üç ciltlik “Macar Tarihi”, Alexandre Takáts'ın “Türk istilası Devrinden Krokiler” Türk istilası Devrinden, Macar Mazisinden, Eski Macar Asker Kumandanları” adlı eserleri, Szilády Szilágyi'nin “Türk istilası Tarihinin Vesikaları” Türk-Macar Devrine Ait Vesikalar”(7 cilt), Karácson ve Tahallóczy'nin “Rákóczi'nin Türkiye'ye ilticasına Dair Vesikalar”, Takáts, Echart ve Szeffü'nün “Budın Paşalarının Macarca Muhaberatı”, Ernő Simonyi'nin “II. Rákóczi Ferenc Devrine Dair İngiliz Diplomasisinin Muharreratı”, Imre Karácson'un “Türk Seyyahu Evliya Çelebi'nin Macaristan'daki Seyahatleri” (2 cilt), Déak Farkas'ın “Mültecilerin Mecmuası Evrakı”, Kálman Thaly'nin “II. Rákóczi Ferenc Dairesinde(?) Yaşamış olan De Laussure Cézár'ın “Türkiye'de Yazılmış Mektupları”

80 Müjdat Karagülmez “Atatürk Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerinden Kesitler”, *Türk Tarihine Dair Yazılar III*, ed. Alpaslan Demir, Tuba Tombuloğlu, Eralp Erdoğan, Ömer Düzbakar, Ankara, 2018, s. 633.

81 Nemeth'in Atatürk'e yazdığı bu mektup, *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*'nde Gyula Gömbös imzalı 18 Eylül 1934 tarihini taşıyan mektupla aynıdır. İhtimaldir ki Gömbös Nemeth'den böyle bir mektup yazmasını istedi, o da bu mektubu yazdı. *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-13-14, A.IV-17/d, D.71, F.18-13-14.

82 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-13-14, A.IV-17/d, D.71, F.18-13-14.

83 Melek Çolak, “Atatürk Macarlar...”, s. 377.

Turan Cemiyeti, 20. yüzyılın başında yolu Turancılıkla kesişen, devletin dış siyasetini etkileyen Macar devlet adamları ve aydınlarıyla çok yakın ilişkiler kurmuştu. İki dünya savaşı arası dönemde neredeyse tüm Macar başbakanların Turancı olduğu görülmektedir⁸⁴. Siyasî bir içeriğe sahip olan Macar Turancıları, Türkiye'yi kendi ülkeleriyle siyasî olarak kader birliği yapabileceği bir memleket olarak görmüşler, bu nedenle Türklerin vermiş olduğu mücadeleyi yakından ve dikkatlice izlemişler, Türklerle ilişki kurmanın yollarını aramışlardır. Kont Bethlen, Pal Teleki, Kont Apponyi gibi isimler bu cemiyetin ya üyesi olmuşlar ya da derneğin faaliyetlerine katılmışlardır⁸⁵.

Kalman Daranyi ise başbakanlığı sırasında onursal başkanlık teklifini kabul etmişti. Macar başbakanı, Gyula Gömbös de bu devlet adamlarından biriydi. Cemiyetin Türk Turancılarıyla ilişkisi ve Türkiye ile Macaristan'ın bu bağlamda Turancılık fikirlerine siyaseten sıcak bakmaları, iki halkın tarih ve dil alanındaki kültürel ilişkilerini de canlı tutuyordu. Adı geçen kişilerin Macaristan siyasetindeki ağırlıkları ve Türkiye'ye yönelik olumlu intibaları, iki ulus arasındaki sempatiyi beslemişti. Gömbös'ün Atatürk'e kitaplar göndermesi ve ona anlamlı bir mektup yazması da bunu göstermektedir⁸⁶. Nitekim Macaristan'ın Ankara Büyükelçisi, Jungerth Arnothy hükûmetinin talimatı üzerine Macaristan Konsey Başkanı Gy. Gömbös'ün, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben yazdığı mektubu ekselanslarına iletmekten onur duyacağını, Macar Konsey başkanının büyük zevkle aldığı ve dost Türk halkının tarihine ait Macar kitaplarının ayrıntılı bir listesini sunacağını, toplam 27 ciltten oluşan bu kitapların en kısa zamanda ekselansları T.C. cumhurbaşkanına teslim etmelerini ilgililerden rica etmektedir⁸⁷ (bkz. Ek-5 ve Ek-6). Toplam 27 ciltten oluşan bu kitaplar Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Başkanı Muzaffer Göker tarafından teslim alınmış, Cumhurbaşkanlığı Umumi Katipliğine bilgi verilmişti⁸⁸ (bkz. Ek-4). Türk-Macar ilişkilerinin önemli olaylarını anlatan bu kitaplar iki devlet arasında en üst düzeyde bir çeşit kültürel alışverişin en açık göstergesiydi. 27 cilt olan bu kitaplar şunlardı⁸⁹ ; (bkz. Ek-3)

84 Fatma Çalik Orhun, "Sevr'den Lozan'a Kadar Olan Dönemde Türk-Macar İlişkileri", *Düşünce Dünyasında Türkiz*, Y.10, S.52, Ağustos 2019, s. 139.

85 Melek Çolak, "Atatürk Macarlar...", s. 377.

86 *BCA*, 010.0.0/232.566.19-1 (T.C. Budapeşte Elçiliği'nin Başbakanlığa 8 Mayıs 1934 tarihli ve 12888 sayılı yazısı); *BCA*, 010.0.0/232.566.19-2 (Hariciye Vekâlet'inin 7. Daire Umum Müdürlüğü'nün Yüksek Başvekâlet'e 17.5.1934 tarihli ve 421/61 sayılı yazısı).

87 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-10, A.IV-17-d, D.71, F.18-10, Tarih: 11 Novembre 1934 (Macaristan'ın Ankara büyükelçisinin Cumhurbaşkanlığı Sekreteri Hasan Rıza'ya yazdığı 11 Kasım 1934 tarihli yazı-Fransızca).

88 Ek-4: *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-3-4, A.IV-17-d, D.71, F.18, Tarih: 12.12.1934 (Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtipliği'ne yazdığı 12.12.1934 tarihli yazı).

89 Ek-3: *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-3, A.IV-17-d, D.71, F.18-3, Tarih: 9.12.1934 (Türk Tarih Tetkik Cemiyeti Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı Umumi Kâtipliği'ne yazdığı 12.12.1934 tarihli yazı). Bu kitaplar TTK Kütüphanesi'nde AI/2661-2673 sıra numarası ile kayıtlıdır.

1. Türk-Macar devrine ait devlet mahzeni evrakı: C.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7
2. Rakoci muhaceretine ait Türk vesaiki
3. Muhacirlere ait vesikalar
4. Macaristan'ın istilasına ait tarihî vesikalar, C.1, 2
5. İkinci Rakoci Ferencz devrine ait İngiliz siyasiyonlarının yazıları. C. 1, 2, 3
6. Buda paşalarının Macarca muhaberatı
7. Prens İkinci Rakoci'nin saray asilzadelerinden de Saussure Cezzar'ın Türkiye'den gönderdiği mektuplar.
8. Macar Tarihi, büyük Macar devleti C.1, 2
9. Macar Tarihi, büyük Macar devleti. C.3
10. Evliya Çelebi'nin Macaristan seyahati 1660-1664
11. Evliya Çelebinin Macaristan seyahati 1664-1666
12. Türk dünyasına ait Esquise-ler C.1, 2
13. Eski Macar kumandan ve generalleri
14. Macar mazisine ait vesikalar
15. Türk istilası devri

Macaristan Başvekili Gyula Gömbös, 18 Eylül 1934 tarihinde Mustafa Kemal'e yazdığı mektubunda Türk-Macar dostluğundan bahisle takdir ve hayranlığını ifade etmişti.⁹⁰

Bu mektup Türkiye Riyaseti Cumhur Umumi Katipliği tarafından önce Hariciye Vekâlet'ine⁹¹, daha sonra da Macar elçiliğine yazılarak bilgi verilmiş, Macaristan Koneşy Başkanı ekselansları Gyula Gömbös'ün gönderdiği mektubun ve kitapların Atatürk'e takdim edildiği, sayın cumhurbaşkanının cevabi mektubunun ekte yer aldığı belirtilmiş, mutlaka ekselansları Gömbös'e ulaştırmaları ricasında bulunulmuştu⁹². Macaristan'ın Ankara Büyükelçisi Jungerth Arnothy, Atatürk'ün Macar Bakanlar Meclisi Başkanı Gyula Gömbös'e cevabi mektubunu göndermeye acele ettiklerini ve gönderdiklerini bildirmişlerdi⁹³.

90 Ek-1: *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-13-14, A.IV-17-d, D.71, F.18-13-14 (Macaristan Başvekili Gyula Gömbös'ün Mustafa Kemal Atatürk'e yazdığı 18 Eylül 1934 tarihli mektup).

91 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-7, A.IV-17-d, D.71, F.18-7 (Türkiye Riyaseti Cumhur Umumi Katipliği tarafından Hariciye Vekâleti'ne yazılan 24 Kasım 1934 tarihli yazı-el yazısı).

92 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-8, A.IV-17-d, D.71, F.18-8 (Türkiye Riyaseti Cumhur Umumi Katipliği tarafından Macar elçiliğine yazılan 28 Kasım 1934 tarihli yazı-Fransızca); *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-6, A.IV-17-d, D.71, F.18-6 (Türkiye Riyaseti Cumhur Umumi Katipliği tarafından Macar elçiliğine yazılan 28 Kasım 1934 tarihli yazı-Türkçe).

93 Ek-5 ve Ek-6: *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-1, A.IV-17-d, D.71, F.18-1, Tarih: 2 Son teşrin 1934; *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-2, A.IV-17-d, D.71, F.18-2, Tarih: 2 Decembre 1934 (2255/1934 sayılı yazı-Fransızca).

Mustafa Kemal Atatürk, Macaristan Konsey Başkanı Gyula Gömbös'ün kendisine gönderdiği mektup ve kitaplardan dolayı cevap olarak bir mektup yazmış ve teşekkür etmişti⁹⁴ (Ek-2a/b).

Atatürk, Mösyö Gömbös'e yazdığı mektubunda, bu kitapları gönderdiği için mutlu olduğunu ifade etmiş ve bu alanda kendisinin de çalışmalar yaptığını söylemiştir. Gönderilen kitapların Atatürk'ün tarihle ilgili yaptığı özel çalışmalara katkı sağladığı ve Türk-Macar kültürel ilişkilerine de bir ivme kazandırdığı söylenebilir. Atatürk'ün savaş meydanlarında dahi kitap okumayı ihmal etmediği düşünülürse kendisine gönderilen bu kitaplara çok değer verdiği tahmin edilebilir.

Sonuç

I. Dünya Savaşı'ndan sonraki siyasi gelişmeler Macaristan'ın yeniden yapılanması bakımından birtakım sıkıntıları beraberinde getirmişti. Trianon Antlaşması, mevcut koşulları itibarıyla toprak ve insan kaybına yol açmıştı. Bu durumdan çıkmak için iktidara gelen yöneticiler, dönemin gelişmelerine de paralel revizyonist politikalara yönelmiş, Almanya ve İtalya ile ortak ilişkiler kurmuşlardı. Özellikle 1932'de iktidara gelen Gyula Gömbös, bir taraftan faşist ülkelerle ilişkilerini geliştirirken diğer taraftan da Bulgaristan ve Türkiye ile de ortak bir birliktelik kurmak istemişti. Zamanın siyasi koşullarının bunu gerekli kıldığı söylene de Gömbös'ün Ankara'ya ziyaretleri, Atatürk ile bizzat tanışması ve onunla ilgili düşünceleri, olayın boyutunu siyaseten revizyonist ya da faşist düşüncelerin yanında Türklük, kardeşlik ve hatta ırk esasına dayalı bir kültürel boyuta taşımıştı. Gömbös'ün kafa olarak kendini "Türk" diye tanımlaması aynı zamanda Macaristan'da etkili bir akım olan Macar Turancılık hareketinin de Türkiye ile ilişkilerde devrede olan önemli bir faktör olacağını göstermişti. Macar Turancılarının, Türk Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasını, Lozan Barışı ile bağımsız bir devlet olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ni ve Atatürk'ü hayranlıkla takip etmeleri, bu ilişkilerde belirleyici bir unsur olacaktır.

Türk-Macar kültürel ilişkileri, Macaristan'da Türkoloji çalışmalarının başlaması ve uzun bir zaman sonrasında bilimsel anlamda Atatürk'ün Ankara'da DTCF'de kurduğu Hungaroloji kürsüsündeki çalışmalarla başladı. Bu alanda, Vámbéry'den başlayıp Gyula Nemeth, Laszlo Rasonyi, Tibor Halasi-Kun, Lajos Eckmann gibi bilim insanlarına kadar uzanan Türkoloji ve Hungaroloji alanındaki çalışmalar, Atatürk döneminde önemli sonuçlara ulaştı. Diğer taraftan kurulan resmî ilişkiler çok önceden var olan kültürel

94 Ek-2: *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-11-12, A.IV-17-d, D.71, F.18-11-12; Tarih: 29.11.1934 (Türkiye Riyaseti Cumhur Umumi Katipliği yazısı-el yazısı).

ilişkileri daha da ileriye taşıdı. Bazı Macar devlet adamları bizzat Atatürk ile yüz yüze tarih ve dil sohbetleri yaptılar, bilim insanları Türk-Macar akrabalığı hakkında ortak kanaatlerine dayalı bildirimleriyle tarih ve dil kongrelerine katıldılar.

Macar devlet adamlarından Başbakan Gyula Gömbös, Atatürk'ün kazandığı zaferler sonunda kurduğu devlete ve devrimlerine çok ilgi duyan, onu takdir eden bir devlet adamıdır. Siyasi revizyonist politikası bakımından Türkiye'yi Roma-Berlin Mihveri'ne çekmek istemişti. Ama diğer bakımdan Macar Turancılığına düşüncelerine yakınlığı nedeniyle de Türklere ve Atatürk'e özel bir alaka gösteriyordu. Atatürk'ün Türklük ve Turancılıkla ilgili düşüncelerinden, özellikle büyük Türkolog Gyula Nemeth aracılığı ile haberdar olduğu tahmin edilmektedir. Bu yüzden de Atatürk'e bir mektupla birlikte kitaplar göndermişti. Kendisi Türkçe bilmediği için bu mektubu Nemeth'e yazdırdığı düşünülmektedir. Gyula Nemeth'in Atatürk'e yazdığı bilinen mektup ile Gyula Gömbös'ün Atatürk'e yazdığı mektup aynı mektuptur. Nemeth'in yazdığı mektup, 14 Eylül 1934 tarihlidir ve halihazırda Szechenyi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nitekim Prof. Melek Çolak bu mektubu *Türk Dünyası Tarih Dergisi*'nde müsveddeler olarak yayımlamıştır. Bizim elimizde olan mektup da gayet güzel bir el yazısıyla Türkçe yazılmış, ifadelerin açık olduğu 18 Eylül 1934 tarihli mektuptur. Mektubun sonunda bizzat Gyula Gömbös'ün imzası bulunmaktadır.

Çeşitli kaynaklarda Gyula Gömbös'ün ve diğer bazı Macar aydınlarının Türklere ve Atatürk'e karşı çok duygusal ifadelerle varan değerlendirmeleri mevcuttur. Bu mektubu okuduğumuzda bu tür ifadeleri görmek mümkündür. Nitekim uluslararası ilişkilerde duygusal ifadelerin yeri olmamakla birlikte diplomatik ilişkilerde bazı jest ve iltifat içeren kelimeler kullanıldığı görülebilmektedir.

Atatürk'ün Türk dili ve tarihini araştırırken Macar tarihi ve dili ile ilgili de araştırmalar yaptırdığı bilinmektedir. Bu çalışmaları yaparken Macar bilim insanlarından ve onların eserlerinden faydalanmıştır. Gömbös, Atatürk'e yazdığı mektubuyla birlikte 27 ciltten oluşan tarih kitapları seti göndermiştir. Bu durum bir bakıma Türkiye ile Macaristan arasında siyasi ilişkilerin aynı zamanda kültürel ilişkilere de katkı sunduğunu göstermektedir. Kültürel ilişkilerin sürdürülmesinde Ankara'daki Hungaroloji Enstitüsü de önemli çalışmalar yapmış ve katkı sunmuştur. Uluslararası ilişkilerde ise Macaristan ve Türkiye arasında geçmişten gelen dostluk ve samimi duygular çeşitli alanlarda ilişkileri desteklemiş, güçlendirmiştir.

Uluslararası ilişkilerde devlet adamlarının birbirlerine birtakım hediyeler vermesi mümkündür. Bizim burada üzerinde durduğumuz nokta bu kitapların bir amaca yönelik

gönderilmiş olmasıdır. Ayrıca yazılan mektubun da diplomatik nezakete bağlı yazılmış bir mektuptan öteye hayranlık, sevgi ve dostluk duygularını içermesidir. Bunun normalde ilişkilerde yeri yoktur. Önemle üzerinde durduğumuz nokta da budur. Ayrıca mektubun müsveddelerinin önceden yayımlanmasına karşın tam ve Türkçe olarak ilk kez yayımlanmış olmasının literatüre önemli bir katkı olduğu kanaatindeyiz.

Uluslararası ilişkiler, karşılıklı çıkarlar üzerine inşa edilmiştir. Ancak Türk-Macar ilişkileri tarih boyunca böyle olmakla birlikte diğer uluslararası ilişkilerden çok farklı özellikler taşır. En azından Atatürk ve Gyula Gömbös zamanında diplomasinin yanında ortak tarih ve dil alanında çalışmaların yapılması, bu manada kaynak paylaşımı oldukça önemli bir gelişme olarak kabul edilmelidir. Bu kitapların da bu maksatla gönderildiğini ve önemli olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla bu çalışmanın buna hizmet eden çalışmalara bir katkı sunacağını umuyoruz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları⁹⁵

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

2. Süreli Yayınlar⁹⁶

Akşam

Bellefen

Cumhuriyet

Milliyet

Son Posta

---

⁹⁵ Kullanılan belgelerin künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

⁹⁶ Kullanılan süreli yayınların künyeleri dipnotlarda verilmiştir.

3. Araştırma Eserler

- Aladár, Bán: “Gömbös Gyula keleti útja és a rodostói ünnepség”, *Turan*, XVI. Évfolyam, I-IV. Szam, 1933.
- Armaoğlu, Fahir: *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*, Ankara, TİB Yay., 1993.
- Atatürk, Mustafa Kemal: *Nutuk*, İstanbul, TDK, 1981.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri C.I (1919-1938)*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- Çalik Orhun, Fatma: “Sevr'den Lozan'a Kadar Olan Dönemde Türk-Macar İlişkileri”, *Düşünce Dünyasında Türkiz*, Y.10, S.52, Ağustos 2019, s. 121-153.
- Çolak, Melek: “Atatürk ve Macar Başkanı Gyula Gömbös”, *Erdem*, 55, 2009, s. 33-55.
- Çolak, Melek: “Atatürk, Macarlar ve Türk Tarih Tezi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, Bahar 2010, s. 371-472.
- Çolak, Melek: “Bir Macar Çocuğunun Anılarında Atatürk”, *M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Atatürk'ün Doğumunun 125. Yılı ve Cumhuriyetimizin 83. Yılı Özel Sayısı, 2006, s. 95-105.
- Çolak, Melek: “Gyula Nemeth'in Atatürk'e Yazdığı Mektup”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S.287, Kasım 2010, s. 56-60.
- Çolak, Melek: “Macar Turan Derneği, İmam Abdüllatif Efendi ve Ermeni Meselesine Dair Macarca Bir Broşür”, *Ermeni Araştırmaları*, S.64, 2019, s. 43-59.
- Çolak, Melek: “Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)”, *Türk Yurdu Dergisi*, Y.100, S.290, Ekim 2011, s. 94-101.
- Çolak, Melek: “Macaristan'da Revizyonizm ve Balkan paktı Çerçevesinde Türkiye-Macaristan İlişkileri (1923-1938)”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S.8, 2005, s. 1-14.
- Çolak, Melek: “Macarların Gözü ile Atatürk ve Türk Dil Devrimi”, *15th International Conference on Turkish Linguistics (ICTL)*, Studia Uralo-Altaica (49), Szeged-Macaristan, 20-22 August 2010, 2012.
- Demirkan, Tarık: *Macar Turancıları*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Dilaçar, Agop: “Prof. J. Nemeth's Role in the Turkish Alphabet and language Reform”, *Hungaro-Turcica. Studies in Honour of Julius Nemeth*, ed. Gy. Kaldy-Nagy, Budapest, Lorand Eötvös University, 1976, s. 351-356.
- Eren, Hasan: “*Türklük Bilimi Sözlüğü I. Yabancı Türkologlar*”, Ankara, 1998, s. 232-241.
- Gönlübol, Mehmet: “Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler”, *Atatürk Yolu*, Ankara, 1987, s. 233-268.
- Güngörmüş, Naciye: “Magyar Ttudosók Szerepe a Török Nyelvújítási Mozgalomban”, *Jászkunság*, 38. Évfolyam, 3. Szam, Június 1992.
- Güngörmüş, Naciye: “Magyar Ttudosók Szerepe a Török Nyelvújítási Mozgalomban

- (Türk Dili Yenileme Hareketinde Macar Alimlerin Rolü)”, *Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság, III. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus*, Szeged, 12-16 Augustus 1991.
- HİREK: “A Török Köztársaság kikiáltásának 10. Évfordulója (Türkiye Cumhuriyeti’nin İlanının 10. Yıldönümü)”, *Turan*, XVI. Évfolyam, I-IV. Szam, 1933.
- Horvath, Bela: *Anadolu 1913*, çev. Tarık Demirkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- Karagülmez, Müjdat: “Atatürk Dönemi Türk-Macar Kültürel İlişkilerinden Kesitler”, *Türk Tarihine Dair Yazılar III*, ed. Alpaslan Demir, Tuba Tombuloğlu, Eralp Erdoğan, Ömer Düzbakar, Ankara, 2018, s. 629-645.
- Mayor, Tibor: “Macaristan ve Trianon Muahedesi”, *Türk Kültürü*, S.93, Temmuz 1970, s. 621-624.
- Medriczky, Andor: “Kemal Atatürk a hadvezér, az államférfi és az ember (Devlet Adamı, Asker ve İnsan Olarak Kemal Atatürk)”, *Turan*, VII-X. Évfolyam, XX-XXI. Szam.
- Móricz, Péter: “A Mai Törökország (Yeni Türkiye)”, *Turan*, XII. Évfolyam, I-IV. Szam, 1929.
- Móricz, Péter: “Az újtörök történetírási mozgalom (Türk Tarih Yazım Hareketi)”, *Turan*, XV. Évfolyam, I-IV. Szam, 1932.
- Móricz, Péter: “Faşizmus as turanizmus Törökországban”, *Turan*, XIII. Évfolyam, I-IV. Szam, 1930, s. 17-22.
- Namal, Yücel: *Türk-Macar ilişkileri (1850-1900)*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Németh, Gyula: “Az Ujjászületett Törökország”, *Törökök És Magyarok II*, ed. E. Schütz, E. Apor, Budapest, 1990.
- Özgiray, Ahmet: “Türkiye Macaristan Siyasi İlişkileri (1923-1938)”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII, 1997, s. 75-80.
- Rasonyi, Laszlo: “Atatürk Özgürlük Savaşının Macar Basınında Yankıları”, *Belleten*, C.XLV/1, S. 177, Ocak 1981, s. 79-86.
- Saral, Emre: “Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye-Macaristan İlişkilerinde Turan Cemiyeti’nin Rolü Üzerine”, *Turan ve Turancılık-Edebiyat, Sosyoloji ve Jeopolitikte Kavram, Kuram, Anlam, Konum*, ed. Yeliz Okay, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2019.
- Şimşir, Bilal: *Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları*, C.III, Ankara, TTK Basımevi, 2001.
- Yaşar, Selman: “Türkiye-Macaristan İlişkileri (1923-1938)”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y.5, S.53, Eylül 2017, s. 1-42.

EKLER

Ek-1: Gy. Gömbös'ün Atatürk'e yazdığı mektup⁹⁷

Gazi Mustafa Kemal Paşa

Türkiye Cumhuriyeti Reisi

Hazretlerine.

Ulu Gazi! Reisicumhur Hazretleri!

Zatı devletinizin kudretli idaresi altında dünyayı hayrette bırakan terakkiler yapmış Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı hissettiğim ihtiramata faikamın delili olarak, Türk ve Macar milletlerinin münasebetinden, onların tarihi temaslarından bahseden bazı eserleri zatı devletinize göndermekle kespi şeref eylerim.

Bu kitapların arasında “Macar Tarihi” adlı eserin birinci, ikinci ve üçüncü cildi hususile şayanı dikkattir. Bu ciltlerde Valentin Homan, Macaristan'ın şimdiki maarif nazırı, kurumu vustanın tarihini yazmıştır; Macar alimleri şimdiye kadar eski Macar medeniyetinin Finno-ugricen olduğunu iddia etmişlerse de Homan bu eserin birinci ciltinde eski Türk ve Macar medeniyetinin müşterek bir membadan çıktığını ispat ediyor.

Alexandre Takats'ın “Türk istilası devrinden krokiler” isimindeki üç ciltlik eseri kezalik çok mühimdir. Müellif ispat ediyor ki Macarların millî mevcudiyetleri Türk istilası devrinde Türkler tarafından değil, Avusturya tarafından tehlikeye maruz kalmıştır. Türk ve Macarların bu devirdeki münasebetlerine dair Takats'in diğer, “Türk istilası devrinden”, “Macar mazisinden”, “Eski Macar asker kumandanları” adlı eserleri de şayanı müteleadır.

Bunlardan maada Macaristan Türk istilası devrine ait türlü türlü vesikaları muhaberatı, hem de Evliya Çelebi seyahatnamesinin Macar tercümesini ihtiva eden, isimleri atide yazılmış olan eserleri gönderiyoruz. Bu vesikalar Türklerin ve Macarların Avusturya'ya karşı birçok defa birlikte mücadele ettiklerini ispat ediyor.

Gönderilen diğer eserleri de sıralayan Başvekil mektubunu; “en derin ve samimi hürmetlerimin kabulünü rica ve istirham eylerim. Budapeşte, 18 Eylül 1934”.

97 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01.013.270-13.

0103270-13

MINISTERELNÖK

Gazi Mustafa Kemal Paşa
Türkiye Cumhuriyeti Reisi
Hazretlerine.

A	17-17-d.
D	71
F	18-13

Ulu Gazi! Reiscumhur Hazretleri!

Zatı devletinizin kudretli idaresi altında dünyayı hayrette bırakan terakkiler yapmış Türkiye Cumhuriyetine karşı hisselliğim ihtiramati faikamın delili olarak, türk ve macar milletlerinin münasebatından, onların tarihî temaslarından bahseden bazı eserleri Zati devletinize göndermekle keşpi şeref eylerim.

Bu kitapların arasında "Macar tarihi" atlı eserin birinci, ikinci ve üçüncü cildi hususile şayanı dikkattir. Bu ciltlerde Valentin Flöman, Macaristanın şimdiki maarif nazırı, Kurunu ruştanın tarihini yazmıştır; macar alimleri şimdiye kadar eski macar medeniyetinin finno-ugrien olduğunu iddia

Ek-2a: Atatürk'ün Gömbös'e yazdığı cevabi mektup⁹⁸

Ek-2b: İkinci sayfa⁹⁹

Bay Gömbös

Macaristan Krallığı Hükümet Başkanı

Bay Başkan

Yurdum ve özüm için güzel duygularla dolu 18 Eylül 1934 tarihli bitiğınızı büyük kıvançla aldım. Gönderdiğiniz Türk, Macar uluslarının eski kürüm(!)bağlarını belgeten değerli bitikler hem çok sevindirdi.

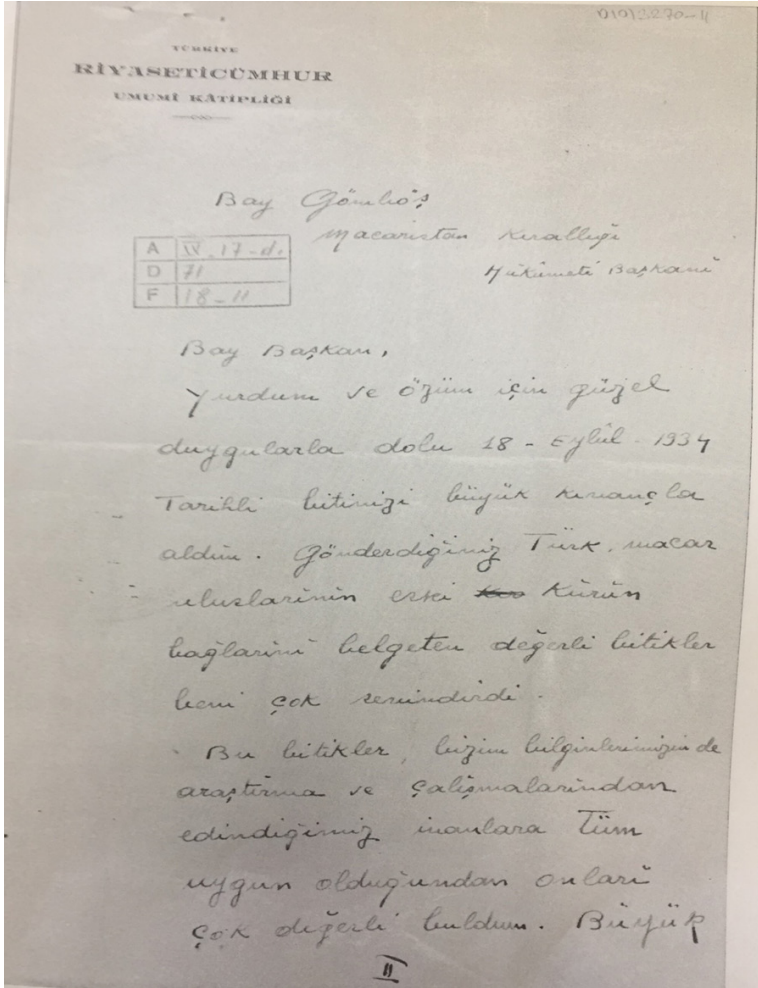
Bu bitikler bizim bilgilerimizde, araştırma ve çalışmalarımızdan edindiğimiz sonuçlara tüm uygun olduğundan onları çok değerli buldum. Büyük özenle okuyacağız.

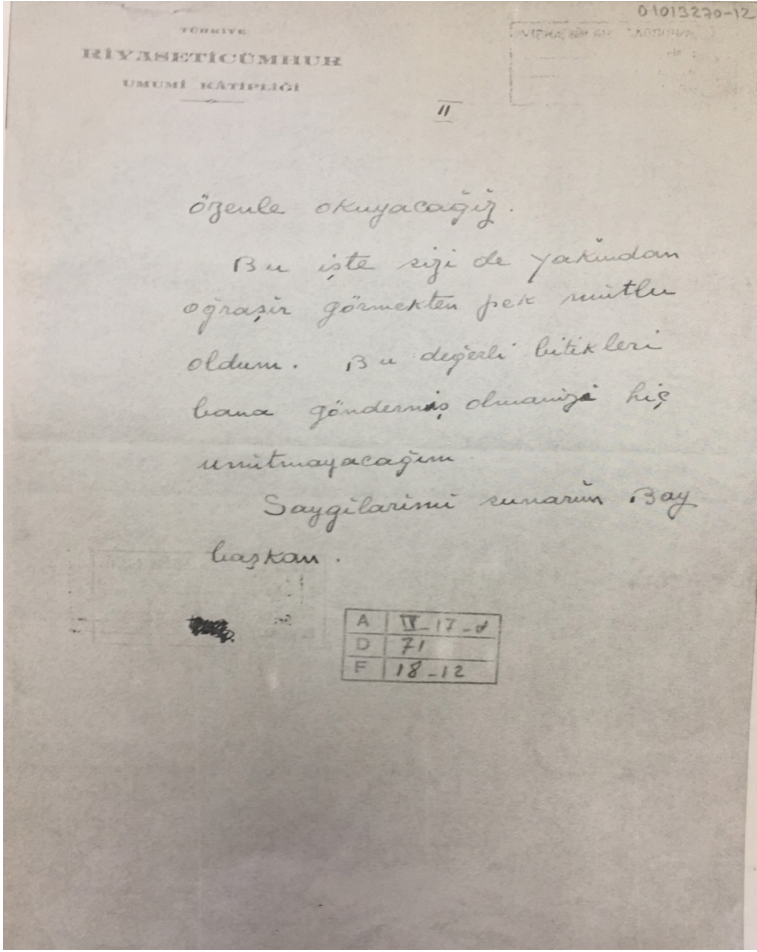
Bu işte sizi de yakından oğraşır görmekten pek mutlu oldum. Bu değerli bitikleri bana göndermiş olmanızı hiç unutmayacağım.

Saygılarımı sunarım Bay başkan.

98 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01. 013.270-11.

99 *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, 01. 013.270-12.

Ek-3: Gönderilen 27 cilt kitabın listesi¹⁰⁰

9103270-3

- 1-Türk-Macar devrine ait devlet mahzeni evrakı: Cilt.I,2,3,4,5,6,7
- 2- Rakoci muhaceretine ait Türk vesaiki
- 3- Muhacirlere ait vesikalar
- 4- Macaristanın istilâına ait tarihî vesikalar, Cilt:I,2,3
- 5- İkinci Rakoci Ferez devrine ait İngiliz siyasiyonlarının yazıları. Cilt : I.E.3.
- 6- Buda paşalarının macarca muhaberatı
- 7- Ferens ikinci Rakocinin haray asilzedâlerinden de Saussure Ozezarın Türkiyeden gönderdiği mektuplar.
- 8- Macar tarihi, büyük macar devleti cilt: I.2.
- 9- Macar tarihi , büyük macar devleti cilt:IIIII.
- 10 - Evliya çelebinin macaristan seyahati 1660-1664
- 11- Evliya çelebinin macaristan seyahati 1664-1666
- 12- Türk dünyasına ait Esquise-ler cilt: I.II.III
- 13- Eski macar kumandan ve generalları
- 14- Macar mazisine ait vesikalar
- 15 Türk istilâı devri

9. XII. 1914

A	IV-17-d.
D	71
F	18-3

T. T. T. C. U. K.
A. M. 18/11/14

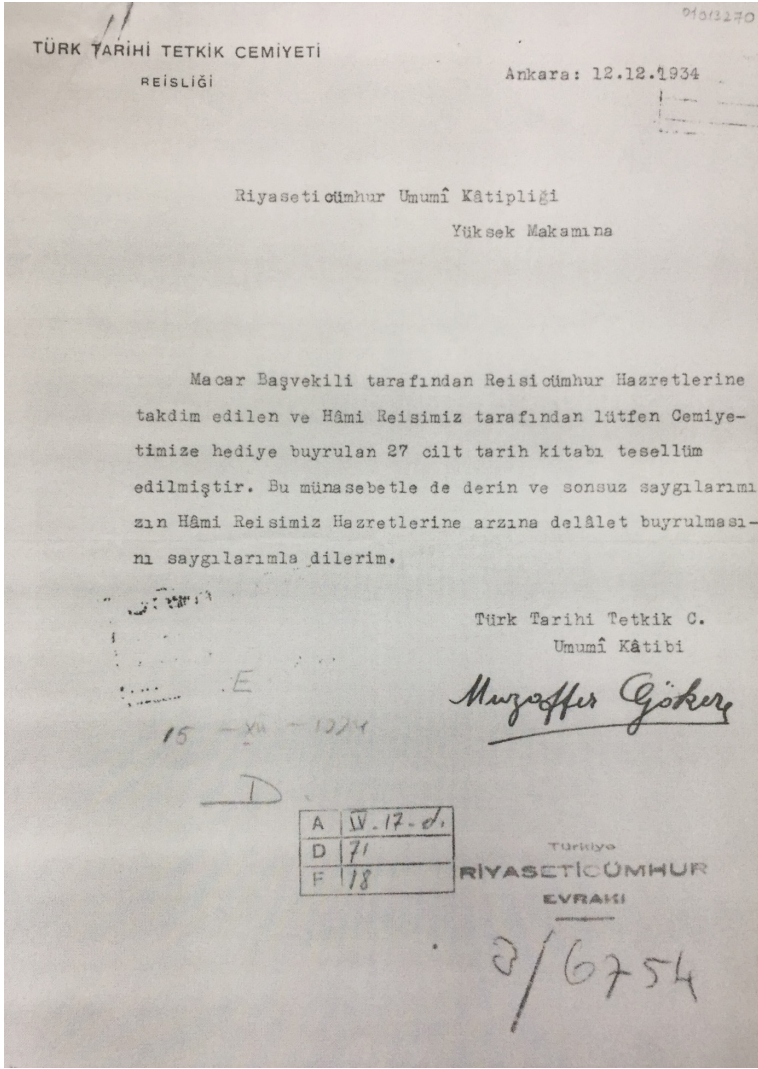
Listedeki kitaplar Başy. Müzaffere verilmiştir

9. XII. 1914

9.

100 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 01.013.270-3.

Ek-4: Kitapların teslim alındığını gösteren yazı¹⁰¹

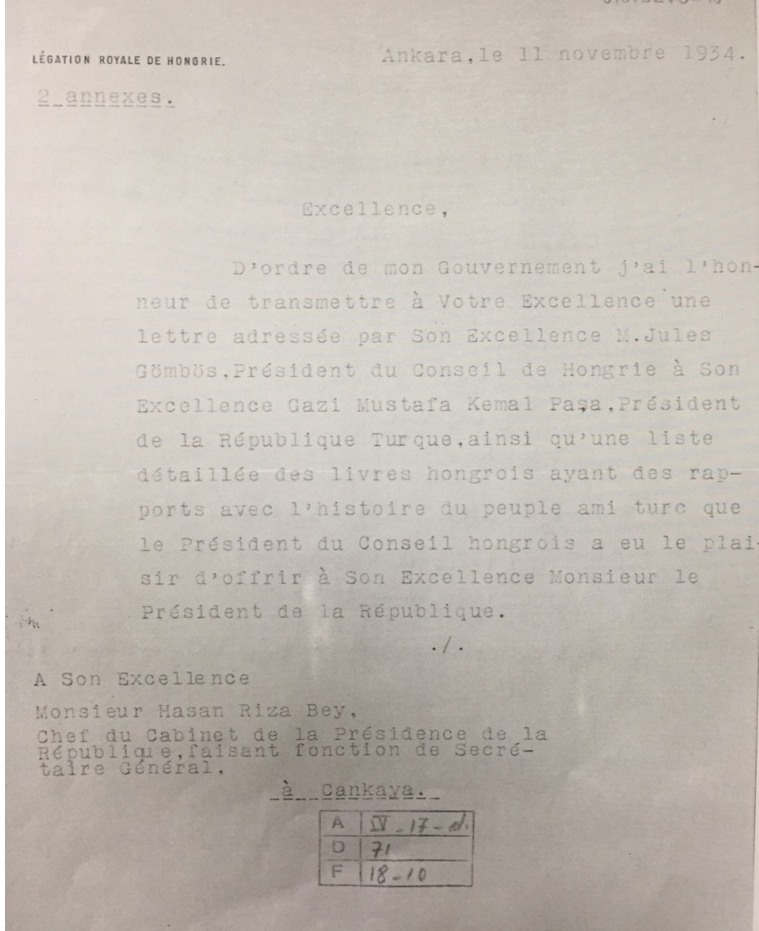

101 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 01.013.270.

Ek-5: Macar elçisinin kitapları teslim edeceğine dair yazısı¹⁰²

Ek-6: İkinci sayfası¹⁰³

102 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 01.013.270-10.

103 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, 01.013.270-10.

